

Naalakkersuisut ilinniartitsinermut Periusissiaat pillugu nassuiaat

Ilinniartitaanermut Iisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik
April 2012

Siulequt

Inunnut ataasiakkaanut inuiaqatigiillu ataatsimut isigalugit peqatigiinnermut kikkut tamarmik tapersiinnisaat pissusissamisoortuuvoq. Sapinngisamik amerlanerpaat amerlasuunik piginnaasaqarnerisigut tamanna pitsaanerpaamik anguneqassaaq, tamakkulu ilinniagaqarnikkut piginnaasanillu qaffasaanikkut pissusissamisoortumik anguneqassapput.

Kalaallit Nunaata siunissami ineriartornissaa – tamatigullu – inuiaqatigiit imminnut nappattut pilersinneqarnissaat isiginiarneqaraangat, ilinniagaqarneq aammalu amerlanerusunik, qaffasinnerusunik pitsaanerusunillu ilinniartitsisarnissamik piumasaqarneq kikkunnit tamanit malunnartumik inassuteqaatigineqartarpoq.

Periarfissaq tamanna amerlasoorpassuarnit takorluugaavoq. Takorluukkap tamassuma piviusunngortinnissaa Naalakkersuisut anguniarpaat.

Tassani sakkussaq salliutillugu tassaavoq ilinniartitsisarnep siamasissumik qaffassarneqarnissaa.

Ilinniartitsisarnermik immiut atasumik pilersitsinissaq Naalakkersuisut anguniagaraat, taamaalilluni ullumikkornit amerlanerusut ilinniagaqarsimanermit uppersaateqalernissaannut sinaakkusiinissaq qulakkeerniarlugu.

Tassunga atugassatut immikkoortumi soqutigisaqartorpasuit peqataatillugit Ilinniartitsinermit Periusissiaq una suliararput, neriuppugullu periusissiaq piviusunngortinneqarpat amerlasuut politikkikkut innuttaasunillu nunami namminermit siamasissumik taperserpeqassasoq.

Ilinniartitsinermit Periusissiaq Ilinniartitaanermit Pilersaarummut maannakkut ingerlanneqartumut tunngatillugu alloriaqqiffiuvoq, ilinniartitsinermillu suliniuteqarnermi nutaanik angusassanik aalajangiiffiulluni.

Siunissami ilinniartitsinermit periusissiami naleqqat pingaarnit qulingiluat Naalakkersuisut aalajangerpaat:

- Ilinniarneq kisimi ingerlanneqarsinnaanngilaq
- Ilinniartitsinermit inuiaqatigiinnilu pingasunik oqaaseqartuunerup taperserneqarnissaa
- Ilinniartitsinerit qaffasissumik pitsassuseqarnissaat piumasaqaataavoq saneqqunneqarsinnaanngitsoq

- Inuiaqatigiit qulakkiissavaat meeqqat tamarmik inuussutissarsiutitigut piginnaasaqalerfiusumik ilinniagaqarnissamut periarfissaqarnissaat
- Meeraanermut qarasaasiaq atorlugu ilinniarneq
- Nunarsuarmut isiginnilluni ilinniarneq
- Inuuneq tamaat ilikkagaqartarnek, ugartorneqartullu malillugit ilinniaqqinnissamik neqerooruteqartarnek
- Inuussutissarsiutit ineriartorneri malillugit ilinniagaqarnek
- Isumalluutit annertunerpaamik atorneqassapput immikkoortullu tamarmik sunniutaat ingerlaavartumik nalilersorneqartassapput

Ikkagaqartarnek ineriartornerlu suli atualinnginnermi aallartereertarpoq, taamaammallu meeqqat ukiuanniit siullermiit pikkorissarnermut uppersaatip kingulliup tigusnaanut ilinniartitsinermit Periusissiaq atuuppoq.

Ilinniartitsinermit Periusissiaq aqqissuusseqqinnernik, inatsiliornermik kiisalu nunani allani ilinniarfinnik isumaqatigiissutinik malitseqassaaq. Tamanna assersuutigalugu meeqqerivinni, meeqqat atuarianni universitetimilu atuuppoq.

Kikkut tamarmik kissaatigisaminnik ilinniagaqarsinnaatinniarlugit periarfissat tamaasa Naalakkersuisut ugartorniarpaat.

Inassuteqaatit tamarmik tikkuussipput ullumikkut pissusissamisoortutut isigisatsinnik inuiaqatigiinni atugarissaarnikkut sullississutaasartut ingerlatiinnassagutsigit ilinniartitsisarnek iliuuseqarfigineqartariaqartoq. Maannakkullu pisariaqartunik aalajangiinissarput sulinerullu aallartinneqarnissaanut piffissanngorpoq.

Ilinniagaqarnek innuttaasut pisinnaatitaaffigiinnanngilaat pisussaaffigaluguli. Suliniuteqanngikkuit allat suliniuteqassapput, taamaammatt aqqummik qaninaariffissaqanngilaq, aqqutissaq tassatuaavoq inunntu ataasiakkaanut tamanullu iluaqutaasumik inuit ataasiakkaat ilinniagaqarnerat pikkorissarnerallu.

Kalaallit Nunaata imminnut nappattuunissaanik takorluukkap piviusunngortinnissaanut Naalakkersuisut Ilinniartitsinermit Periusissiakkut ugguuni sinaakkusiiniarput. Tamanna tamatta takorluugaraarput, tamattalu anguniagarisariaqarlugu, tamannalu anguniarlugu piunasaqaatigineqartuni kikkut tamarmik iliuuseqarnissaminnut pisussaaffeqarput.

"Ilisimasanik pingaaruteqanngitsunik nassaassaqaqanngilaq"

Edmund Burke

Atuarluarisi oqallilluarisilu.

Palle Christiansen

Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermut Nunanullu
Avannarlernut suleqateqarnermut Naalakkersuisoq

Imarisai

1 AALLAQQAASIINEQ	8
1.1 Tunuliaqut	8
1.2 Ilinniartitsinermut Periusissiami anguniakkat	10
1.3 Ilinniartitsinermut Periusissiami naleqqat pingaarnerit	11
2 SULI ATUALINNGITSUT	15
2.1 Killiffik	15
2.2 Takorluugaq	15
2.3 Suli atualinngitsut pillugit anguniagaq – atualernissamut piareersimanermit tunngavik	15
2.4 Piviusunngortitsineq	16
2.5 Sunniutissatut ilimagisat	18
3 MEEQQAT ATUARFIAT	19
3.1 Killiffik	19
3.2 Takorluugaq	19
3.3 Meeqqat atuarfianni anguniakkat – ilinniagaqaqqinnissamut tunngaviit	20
3.4 Atuutilersitsineq	20
3.5 Sunniutissatut ilimagineqartut	23
4 INUUSUTTUT ILINNIARTITSINERUP AVATAANIITTUT	24
4.1 Killiffik	24
4.2 Takorluugaq	24
4.3 Anguniagaq	25
4.4 Piviusunngortitsineq	25
4.5 Sunniutissatut ilimagisat	27
5 INUUSUTTUNIK ILINNIARTITSINERIT	28
5.1 Ilinniarnertuunngorniarfiit	28
5.1.1 Killiffik	28
5.1.2 Takorluugaq	29
5.1.3 Ilinniarnertuunngorfiammi anguniakkat – ingerlaqqittumik ilinniassagaanni aqquusaagassaq	29

5.1.4 Piviusunngortitsineq	30
5.1.5 Sunniutissaatut ilimagisat	31
5.2 Inuutissarsiutunik tunngaviusumik ilinniarnert	31
5.2.1 Killiffik	31
5.2.2 Takorluugaq	32
5.2.3 Inuutissarsiutunik ilinniarnerni anguniakkat – suliffiit pisariaqartitaat sulisullu piginnaasaannik qaffassaaneq	33
5.2.4 Piviusunngortitsineq	33
5.2.5 Sunniutissatut ilimagisat	37
6 SULISUNIK SULIAMIK ALLAMIK ILINNIARTITSINERIT PIGINNAASANILLU ANNERTUSSANERIT	38
6.1 Killiffik	38
6.2 Takorluugaq	39
6.3 Anguniagaq	39
6.4 Piviusunngortitsineq	40
7 INGERLAQQILLUNI ILINNIARNERIT	41
7.1 Killiffik	41
7.2 Takorluugaq – suliffeqarfiit pisariaqartitaat nunallu tamanat akornannisut pitsaassuseq	41
7.3 Ingerlaqqilluni ilinniarnerni anguniakkat	41
7.4 Piviusunngortitsineq	42
7.5 Sunniutissaatut ilimagisat	44
8 IMMIKKOORTUT IMMIKKUT ITTUT	45
8.1 Aqutsinermik ilinniartitsinerit	45
8.2 Sunngiffimmi ilinniartitsineq	45
8.3 Innuttaasut atuarnermik allannermillu piginnaasaannik pitsanngorsaaneq	46
8.4 Innarluutilinnik ilinniartitsineq	46
8.5 Ilinniagaqarnersiuteqarneq allanillu taperserneqarneq	46
8.6 Inuusuttunik ilinniartitsineq – Kalaallit Nunaata avataani ilinniarnissamik neqeroorutit	47
9 ISUMALLUUTINIK AQUTSINEQ	49
9.1 Aqutsinermi atortut	49
9.2 Inuiaqatigiit aningaasaqarneranni sunniutit aningaasaliinissamullu pisariaqartitsinerit	51

1 Aallaqqaasiineq

Allanngiineq qinigassaanngilaq – inuiaqatigiit inunnit allanngortinneqartarput inuillu tassaniittut allanngortittarlugit. Periusissiatigut, iliuusissatut pilersaarutitigut nalilersuisarnikkullu sammivissatut kissaatigineqartumut ilaatigut allannguisoqarsinnaavoq.

1.1 Tunuliaqut

Kalaallit Nunaanni imminut nappattumi ingerlatsisussat tamarmik pitsaanerpaamik piginnaasaqarnissaat pisariaqarpoq. Amerlanerusut ilinniagaqarnissaat, imminnut ilaquuttaminnillu pilersuinissamat periarfissaqarnissaat Naalakkersuisut suliniutigaat.

Ikkagaqartarneq ineriartornerlu atualinnginnermi aallartittarpoq. Meeqqallu ataasiakkaat pitsaasumik atuarnissaannut tamanna tungaviuvoq. Meeqqat atuarfiat meeqqanut, angajoqqaanut, ilinniartitsisunut inuiaqatigiinnullu nuannaarutaasumik suli ineriartortinneqassaaq pitsanngorsarneqassallunilu. Suli pitsaasunik ilinniarsimasunik ilinniartitsisoqassaaq aqutsisoqassallunilu, taakkulu tungaviit atuarfimmi tungavigineqartut malillugit sulissapput.

Ilinniarnertuunngorniarfiit alliarporput, amerlanerusut ilinniarnertuunngorniarusupput, aaqqissuusseqqinnerlu augustimi 2012-imi piviusunngortinneqassaaq. Amerlanerusut ilinniarnertuunngorniarfimmi soraarummeersimanertik pissutigalugu piginnaasaqarnerulerput. Amerlanerusut sungiusaammik sulilerput inuussutissarsiutinullu tungaviusumik ilinniarneq ingerlallugu. Amerlanerusut sungiusaammik sulerusupput, Kalaallilu Nunaanni nunanilu allani sungiusaammik suliffissanik pissarsiniartoqarpoq. Amerlanerusut ilinniakkani tamani ingerlaqqillutik ilinniagaqalernikuupput.

Ilinniartitaanermut Pilersaarut 2005-imeersoq ukuninnga kinguneqarpoq,

- 42 %-inik amerlanerusut 2011-imi 2005-imut sanilliullugu piginnaasaqarlerfiusunik ilinniarput, 2011-p naanerani 3828-t ilinniarnermik ingerlataqarput,
- 46,5 %-inik amerlanerusut naammassipput, 2011-mi 851-it naammassipput.

Pitsaasumik sukkasuumillu ingerlasoqarpoq. Imatut sukkatigaaq Kalaallit Nunaata siunissami qanoq ingerlanissaa maannakkut aalajangerneqartussaalluni.

Naalackersuisut ilinniartitsisarnermik suliniuteqarnermi takorluugaat, anguniagaat tulleriiaarlugillu suliniuteqarfissat Ilinniartitsinermit Periusissiami allaaserineqarput. Inuit ataasiakkaat pitsaasumik inuuneqarnissaannut imminnik ilaquttaminnillu pilersuinissamut periarfissaqarnerannut ilinniagaqarneq tunngaviit pingaarnerpaat ilagaat. Kikkut tamarmik toqqaanissaannik Naalackersuisut periarfissiiniarput, ilinniakkamik toqqaallutik pitsaanerpaamillu inuuneqarlutik.

Ilinniartitsinermit Periusissiakkuat ingerlalluartut allanngortinneqassanngillat. Nutaaliorniaannarluni nutaaliorfiussanngilaq. Iliusissatut pilersaarutunik immikkuualuttunik ilitsersuusiorfiussanngilaq, kisiannili pingaarnertut takorluukkanik sammivinnillu aalajangersaaviussalluni. Kalaallit Nunaanni ilinniartitsinerit sapinggisamik pitsaanerpaajunissaat taanna aqutigalugu qulakkeerneqassaaq.

Suliniutit pingaaruteqartut arlallit Ilinniartitsinermit Periusissiami ingerlateqqinneqarput:

- ❖ Periusissiaq Ilinniartitaanermut Pilersaarummik 2005-imeersumik aallaqqaataaniit aallartilluni aaqqiiviusanngilaq. Pioreersut tunngavigalugit ingerlatitseqqiviussaaq.
- ❖ 2006-imi Kalaallit Nunaata *Den Eupæiske Union (EU) peqatigiinnissamik isumaqatigiissusiorfigaa*, tassanilu ilinniartitsinermit immikkoortumut missingersuutitut tapersiissutinik ukiumut 200 mio.kr.-it missaanniittunik Kalaallit Nunaat 2013 ilanngullugu qulakkeerinniffiqineqarpoq. Isumaqatigiissutip kinguneraa Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu Naalackersuisoqarfiup ilinniartitsinermi angusassanik siuariartornissamillu isiginninniarnera, tassa peqatigiinnissamik isumaqatigiissummi takussutissat suliniummik uuttuutissat arlallit isumaqatigiissutaammata.
- ❖ 2010-mi *Nunap Immikkoortuini Ineriartornissamik Pilersaarut (RUS) aamma Meeqqaanut Inuusuttunullu Periusissiaq* naalackersuisoqarfiit akornanni suleqatigiissitaliani suliaralugu aallartinneqarpoq. Tassunga peqatigitillugu *Akilerartarnermut Atugarissaarnermullu Isumalioqatigiissitap* sulinera aallartinneqarpoq.
 - *Akilerartarnermut Atugarissaarnermullu Isumalioqatigiissitap isumaliutissiissutaani* oqaatigineqarpoq; pissutsit taamaaginnarnissaat periarfissaanngilaq. Kalaallit Nunaanni allannguisoqanngippat innuttaasorpasuit ullumikkutut atugarissaarnikkut sullississutaasartunik pissarsisinnaasassanngillat. Atuartut meeqqat atuarianni atuartitsinermi pissarsisarnerisa annertusarnissaa pingaaruteqarluinnarpoq.

- *Meeqqanut Inuusuttunullu Periusissiami* oqaatigineqarpoq; meeqqat inuuneranni siusissukkut iliuuseqartarnissaq suliniutigisariaqarparput, taamaalilluta sapinngisamik meeqqat amerlanerpaat meeraanerminni kingusinnerusukkullu inersimasutut pitsaasumik inuuneqarnissaannik ikiorniassagatsigit.
- *Nunap Immikkoortuini Ineriartornissamut Periusissatut Pilersaarummi* oqaatigineqarpoq; qangali inuussutissarsiutigut nutarsartariaqar-pagut suliffiillu imartusariaqartut sulisullu noorarsinnaasariaqarlutik. Atuartut meeqqat atuarianni atuartitsinermi pissarsisarnerisa annertusarnissaa pingaaruteqarluinnarpoq.

Ilinniartitsinermit Periusissiaq taamaalilluni uppersarnarneqartunik pitsaasumik tunngaveqarpoq, tassanilu suliniutissat nutaanik eqqarsarnissaq siumullu isiginissaq ujarorneqarpoq.

Ilinniartitsinermit Periusissiaq inuiaqatigiinni ineriartornermit tunngatillugu pingaaruteqarpoq, taannalu immikkoortuni ataasiakkaani anguniagaqarluni iliuusissatut pilersaarutitik suliniutinillu kinguneqartinneqassaaq. Siullermik 2013-imut aningaasanut inatsisissatut siunnersuutip suliarineqarneranut atatillugu.

1.2 Ilinniartitsinermit Periusissiami anguniakkat

Inuiaqatigiit allanngoriartorput. Utoqqaat sulisunit ilinniarsimasunit isumagineqartariaqartussat amerliartorput. Perorsaasut, ilinniartitsisut, peqqissaasut, nakorsat il.il. amigaatigineqarput. Inuussutissarsiutit suliffeqarnerlu suli allanngoriartortoqarput, sulisullu nutaanik allaanerusunilluunniit piginnaasaqarnissaannik piumasaqaateqarfiullutik.

Ilinniartitsinermit Periusissiami 2012-imeersumi qulliunerusumik anguniarneqarpoq:

Inuusuttut ukioqatigiit 70 %-ii 30-nik ukioqalerunik 2025-miit inuussutissarsiutini piginnaasaqarfiulersunik ilinniagaqarsimassapput.

Ilinniartitsinermit Periusissiami 2012-imeersumi Naalakkersuisut anguniagaraat ilinniartitaanermut pilersaarummit 2005-imeersumit annertunerusumik angusaqarnissaq. Inuit ataasiakkaat anguniakkami nutaami inuussutissarsiutini piginnaasaqalerfiusumik ilinniagaqassapput,

ilinniagaqaqqinermut tunngatillugu piginnaasaqalerneq kisiat pinnagu. Assigiinngissutaat tassaavoq inuussutissarsiutigut piginnaasaqarfiulersumik ilinniagaqarnermi ingerlaannaq sulilertoqarsinnaanera. Ilinniagaqarnissamut piareersarluni ilinniagaqarneq, assersuutigalugu ilinniarnertuunngorniarneq, ingerlaqqilluni ilinniagaqarnissamut tunngatillugu taamaallaat piginnaasaqalerfiusarpoq, ilinniartulli inuussutissarsiutini ilinniarsimasutut sulilernissaanut piginnaasaqarfiulersarani.

Anguniagaq anguneqassappat ilinniarnermik ingerlatsisut amerliartornerat ingerlaannassaaq. Taamaammat ilinniartut inaannik sanaartortoqassaaq, taamaalilluni kikkut tamarmik ilinniagaqarnerminni inissaqarniassammata. Aammattaaq init ilinniartitsiviusartut amerlanerit pilersinneqassapput. Naggasiullugu ingerlatat amerliartornerannut tunngatillugu ingerlatsinermut aningaasanik immikkoortitsisoqassaaq.

Ilinniarnernut pitsaanerusunut amerlanerusunullu ukiumoortumik aningaasaliisarneq Kalaallit Nunaata imminut nappannissaanut piunasaqaataavoq pingaaruteqarluinnartoq. Tassungali peqatigitillugu ersarippoq anguniagaq anguniarlugu inissat qulakkeerniarlugit ukiuni arlalinni annertuunik aningaasaliisarnissaaq pisariaqartoq, periusissiarlu taamaammat inuiaqatigiinni sullississutinut allanut oqimaqatigiissillugu piviusunngortinneqassalluni.

Nunatsinni nunassittarnerit qulliunerusumillu ineriartorneq immikkorluinnaq periarfissiivoq immikkorluinnarlu unammilligassaqaqarfiulluni. Taamaammat immikkoortup asissuinani aningaasartuutinillu isiginnilluni isigineqarnissaa pingaaruteqarpoq.

1.3 Ilinniartitsinermut Periusissiami naleqqat pingarnerit

Ilinniartitsinermut Periusissiami Naalakkersuisut pingarnerutitanik qulingiluanik naleraqarput:

Ilinniartitsineq kisimi ingerlanneqarsinnaangilaq

Ilinniartitsinermik suliniuteqarneq inuiaqatigiinni ingerlatsisut tamaasa suleqatigalugit ingerlaavartumik ineriartortinneqassaaq. Ilinniagaqarfiusinnaasut ilinniartitsinermullu periusissiaq uninngaannassangillat naammagisimaaginnarneqalissanatillu. Taamaammat piginnaasaqarluartut tamarmik ilinniartitsinermi ingerlaavartumik peqataatinneqartassapput, oqallitsinneqartassallutik sunniuteqartinneqartassallutillu. Ilinniartitsinermut Periusissiamik piviusunngortitsiniarluni suliaqaqqinnermi kikkut tamarmik oqartussaaqataaneranni soqutigisaqartut peqataatinneqarnissaat suliaasaqarfiillu akornanni eqqarsaqatigiinnissaaq piunasaqaataapput saneqqunneqarsinnaangitsut.

Ilinniartitsinermik inuiaqatigiinnillu pingasunik oqaaseqarfiusunik tapersiineq

Innuttaasut, suliffeqarfiit pisortallu nunat tamat akornanni ingerlatsisinnaasariaqarput, nunarsuarmiillu nunarsuarmullu ilisimasaniq nutaanik ingerlaavartumik peqataasassallutik, paasissutissiisassallutik piviusunngortitsissallutillu. Tassunga peqatigitillugu kalaallit oqaasii uummaarissumik pingaarnertut oqaasiussapput. Tassani kikkut tamarmik minnerpaamik kalaallisut, danskisut tuluttullu oqaaseqarnissaat piumasaqaataavoq. Siunissami aalajangiinissat anguniakkap taassuma anguneqarnissaa ataqqillugu pisassapput.

Ilinniakkat qaffasissumik pitsaassuseqarnissaat piumasaqaataavoq saneqqunneqarsinnaanngitsoq

Ilinniarfinnik ineriartortitsinermi, ingerlatiinnartitsinermi pilersitsinermilu tunngaviujuartussaqaq tassavaoq nunat tamat akornanni piumasaqaatit malillugit pitsaassuseqarnissaat. Tamanna atuuppoq apeqquaatinnagu sulisoqarfiit sullinniagaat tasaanersut meeqqat suli atualinngitsut, qangatuulli ilinniagaqarniartut imaluunniit suliffissaqartitsinermi sinneruttut 30-t sinnerlugit ukiullit. Innuttaasut ilinniarsimasut sulisuinnaassanngillat piginnaasaqartut, kisiannili inuiaqatigiinni sulisorissallugit pilerigineqartut aammalu suliffeqarfinni nunatsinni ingerlatsisuni qullersassatut piukkunnartut piginnaasaqarluartut. Qulaani taaneqartut piviusunngortinneqarnissaanik periarfissiisumik ineriartortinneqarnissaat qaffasissumillu pitsaassuseqaannarnissaat isiginiarlugu siunissami aalajangigassat tamarmik aalajangerneqartassapput. Ilinniarfiit pilersinneqartassapput atorunnaarsinneqartarlutillu aningaasaliissutinut sanilliullugu pitsaassusissatut kissaatigineqartumik qanoq tunniussisinnaatiginerat tunngavigalugu.

Inussutissarsiutinut piginnaasaqalerfiusumik meeqqat tamarmik ilinniagaqarnissamut periarfissaqarnissaat inuiaqatigiit qulakkiissavaat

Meeqqat tamarmik peroriartornerminni inussutissarsiutitigut piginnaasaqalerfiusumik ilinniagaqarnissamut periarfissaqalersinneqassapput. Tassani akisussaasut pingaarnertut tassapput angajoqaat, angajoqqaalli tamanna isumagisinnaanngippassuk inuiaqatigiit isumagissavaat. Tamanna atuuppoq meeqqat sumiginnagaanerit, meeqqat innarluuteqarnerit meeqqalluunniit ilikkariartornissamik ajornartorsiuteqarnerit apeqquaatinnagu. Inatsisit aqutugalugit meeqqat piginnaatitaaffiisa qulaaniittup qulakkeerneqarnissaa sulissutigineqassaaq, meeqqallu ataasiakkaat peroriartorneranni pitsaasumik misissuisarnikkut atortuulersinneqassaluni. Meeqqanut pitsaanerusussaqaq ineriartornermullu periarfissaqarnerisa isiginiarneqarnera angajoqqaat isiginiarneqarnerannit pingaartinneqarnerussaqaq.

Meeraanermiit internet atorlugu ilinniarneq

Internet atorlugu ilinniarneq suli atualinginnermi aallartittassaaq, ilinniarnerule ingerlanerani tamarmi ingerlanneqartassalluni, aammattaaq innuttaasup kingusinnerusukkut sulinerani. Internet atorlugu ilinniarnep pissusissamisoortutut isigineqarneratigut innuttaasut inuuneq tamaat namminneq ilikkagaqarsinnaalersinneqassapput kikkullu tamarmik oqartussaaqataaneranni inuiaqatigiillu akornanni inuunermi peqataatilersillugit. Meeqqat tamarmik meeraanermiit ilinniagaqarnerlu tamaat qarasaasiaq internetilu atorlugu ilinniarneq inuunermi ilaasutut isigissavaat. Ilinniarnep naammassereernerani innuttaasut inuuneq tamaat ilikkagaqarsinnaassapput.

Nunarsuarmut tamarmut alakkarluni ilinniagaqarneq

Ilinniagaqarnerit tamarmik nunarsuarmioqataanermit attuumassuteqassapput. Ilinniakkat imaat kisiat pinnagu, kisiannili aamma ilinniarnep ingerlanneqarnerani namminerlu piunassutsikkut pinngitsooraniluunniit nunani allaniittussaanikkut. Nunani allani ilinniarfiit qanimut suleqatiginiarneqassapput, suleqatiginerat annertusarneqassalluni pingaartinneqassalunilu. Ilinniartitsinerit pillugit siunissami aalajangiisarnissat ilinniartitsinerit nunani tamani ingerlanneqartunut nallersuunnissaannut tapersiissapput, eqqarsaatikkuinnaanngitsoq kisiannili aamma iliuuseqartarnermi.

Inuuneq tamaat ilinniarneq ilinniaqqinnissamillu ugartorneqartunik neqerooruteqartarneq

Inuuneq tamaat ilinniarnep suliffinni annertusiartuinnartumik piunasaqaatinut sulisut ingerlaavartumik malinnaasinnaanissaanni pisariaqarpoq. Allani ilinniaqqinneq imaluunniit piginnaasanik annertusaaneq pineqarneris apeqqaatinnagu suliffeqarnermi ingerlatsisut suleqatigalugit ineriartortinneqartunik assigiinngitsunik siviissusilinnik ugartorneqartunik ilinniagaqarnissamik neqerooruteqartoqartassaaq. Inuuneq tamaat ilinniarnep suliffissanik neqeroorutinut suliniutinullu annertuunut assigiinngiaartunut tunngatillugu sumiiffinnut allanut nuunnissamut piareersimanermit taperserineqassaaq. Ugartorneqartunik ilinniagassanik neqerooruteqartarnermi suliffeqarfinnik, pisortat sulisoqarfiinik innuttaasunillu oqaloqateqartarneq pisariaqarpoq.

Inuussutissarsiutinik ineriartortitsineq malillugu ilinniartitsineq

Aatsitassarsiortut suliniutigiligassaasa kingunerisaanik sulisunik ilinniarsimasunik ujartuineq annertuumik annertusissaaq. Naalakkersuisut anguniagaraat suliniutissani sulisut amerlanerpaat Kalaallit Nunaanneersuussasut, taamaammat Kalaallit Nunaanni sulisut ilinniagaqarnissaat, piginnaasanik annertusaanissaat allanillu ilinniaqqinnissaat pingaaruteqarpoq. Innuttaasut katitigaaneranni utoqqaat amerliartornerat piffissamut sivisuumut ilinniartitsinnermi periusissiorinissamik piunasaqaateqartitsivoq. Suliassat suliunnaartut ingerlataat allanik sularineqalissapput, sulisunillu utoqqarnik isumaginnittussanik ilinniartitsisoqartussaavoq. Siunissami inunnik isumaginninnermi peqqinnissaqarfimmilu ilinniarsimasut amerlanerusut pisariaqartinneqalertussaassapput.

Aningaasat pitsaanerpaamik atorineqassapput immikkoortunilu tamani sunniutit ingerlaavartumik nalilersorneqartassallutik

Aningaasat ilinniartitsinnernut tamanut aningaasaliissutigineqartut pingaarnertut periusissiat malilluinnarneqarnissaannut pitsaanerpaamik atorineqassapput. Tamassumani nalilersueriaaseq pitsaalluinnartoq suliniutip sunniutaanik politikernut ingerlaavartumik ilisimatitsisarnissamut atorineqarsinnaasoq pisariaqartinneqarpoq. Tassunga peqatigitillugu aningaasat aatsaat pitsaanerpaamik atorineqarsinnaapput ilinniagassatut neqeroorutit imminnut atappata, ilinniagaqarnissamullu aporfiusinnaasut aaqqissuussamik paasineqartarpata qaangerneqartarlutillu. Suliniutit ilinniarfiillu aningaasaliissutigineqartunut sanilliullugu naammattumik pitsaassusilimmik tunniussisinnaanngitsut ingerlaavartumik iliuuseqarfigineqartassapput. Aningaasaliissutinik eqqortumik tulleriinnilersuineq anguniakkat allat tapersernissaannut pisariaqarpoq. Annertuumik ingerlatsiviusut annertunerpaamik pilersinneqartassapput, taakku inunnik aningaasatigullu isumalluutinik pitsaanerpaamik atuisitsisarmata.

2 Suli atualingitsut

Ilinniartitsinerit ukiorpassuani isigineqartarnikuupput tassaasut meeqqat atuarfiat, inuutissarsiutitigut ilinniagaqarnerit, ilinniarnertuunngorniartik ilinniarnerrillu ingerlaqqiffiusut. Suli atualingitsut pillugit immikkoortoq ilinniartitsinerup pissusissamisoortumik ilaatut ullumikkut isigineqarpoq. Tamassumunnga pissutaavoq siusissukkut suliniuteqarnermi pinerluttarnerit, atornerluisarnerit il.il. uppersarneqarsinnaasumik annikillisinneqartarnerat, tamassumalu inuit ataasiakkaat atugarissaarnerat annertusisittarpaa. Suli atualingitsunut siusissukkut suliniuteqarneq inuiaqatigiit aningaasaqarneranni annertuumik iluanaarutaasarpoq, tamanna immikkoortuni tamani sunniuteqartarmat. Taamaammatt suli atualingitsut meeqqanut inuusuttunullu periusissiami maannakkut ingerlanneqartumi aamma pineqarput, ilinniartitsinermullu periusissiami suliniutit meeqqanut inuusuttunullu periusissiamut ataqatigiissillugit ingerlanneqassapput.

2.1 Killiffik

Nunatsinni meeqqat arfinillit ataallugit ukiullit 5.000-it missaaniipput. Taakkunannga 17 %-it nunaqarfinni najugaqarput 83 %-illu illoqarfinni najugaqarlutik. Nunaqarfinni meeqqat 54 %-ii ulluunerani neqeroorutiniinneq ajorput, illoqarfinnilu 23 %-iullutik. Ataatsimut isigalugu meeqqat 900-t ulluunerani neqeroorutiniinneq ajorput. Meeqqat ukiuni tulluuttuni 2022-p tungaanut amerliartussapput. Tamassuma kingorna meeqqat annikitsumik ikilissapput. Meeqqanit tamarmiusunit 3.500-t pisortat meeqqeriviiniittarput imaluunniit meeqqerivinni imminnut pigisuniittarlutik, pisortat neqeroorutaat amerlanerpaajullutik.

2.2 Takorluugaq

Suli atualingitsut pillugit takorluugaq tassaavoq meeqqat tamarmik oqaatsitigut inunnik attaveqartarnermi misigissutsikkullu ilikkagaqartassasut ineriartorlutillu.

2.3 Suli atualingitsut pillugit anguniagaq – atualernissamut piareersimanermut tunngavik

Suli atualingitsunik sullissisarneq meeqqat ataasiakkaat qitiutillugit ilinniartitsisarnermut tamarmiusumut ilaasutut ingerlatiinnarneqassaaq pitsanngorsarneqassallunilu. Tamanna meeqqat atuarnerranni pissusissamisoortumik aallaviuvoq.

2.4 Piviusunngortitsineq

Meeqqanik atualinngitsunik sullissisarneq ingerlatani ataniittuni periusissiami eqikkarneqarsinnaavoq, tassanilu pineqarlutik paaqqinnittarnermi inissat, sulisut pisinnaasanillu qaffassaaneq aamma perorsaanikkut-tarnip pissusaatigut suliaqarnerup immikkullu ilisimasaqarnerup aaqqissuussamik ilanngunneqartarnerata annertusarnissaa.

Meeqqanik suli atualinngitsunik sullissisarnerup ilinniartitaanermut atanerata suli pitsanngorsarneqarnera pillugu anguniakkat immikkoortuisa qulliuernerusumik anguniagaq taperserpaat, taamaalillunilu meeqqat atuarnermiinni tunngaviisa pitsaasuunissaa qulakkeerneqassalluni.

- Perorsaanermi ulluunerani neqeroorutini nunami namminermi qulakkeerinninneq
- Illut/init allisarnerat
- Sulisunik ilinniarsimasunik tulleriinnilersuineq sulisullu ilinniarsimanngitsut piginnaasaannik annertusaaneq
- Meeqqat peqqissusaannik, ineriartornerannik atualernissamullu piareersimanerannik pinngitsoorani misissuisarneq
- Perorsaanermik suliaqarnermi angutit amerlanerusut
- Meeqqat tamarmiusunut ulluunerani neqeroorutiini allatut perorsaanermik aaqqissuisarnermik ineriartortitsineq
- Perorsaanermi tunngavinnik ilikkagassatigullu anguniakkanik aaqqissuussamik atuisarneq
- Piviusunngortitsinermut, misissuisarnermut nalilersuisarnermullu tapersiutaasumik perorsaanermik-tarnip pissusaanik ilisimatusarneq

Meeqqat suli atualinngitsut tamarmik perorsaanikkut neqeroorfigineqartarnissaannik qulakkeerinninnissaq Naalakkersuisut suliniutiginiarpaat. Meeqquvinni ilinniarsimasunik sapinngisamik sulisoqassaaq, meeqquvinniinnissamillu neqeroorutit avataanni ulluunerani paaqqinnittarfinni sulisut ilaqutalluunniit ilinniarsimasunik pissarsisinnaanngikkaanni naleqquttunik pikkorissassapput. Meeqqat tamarmik meeqquvinni perorsaanermi tunngaviit "Meeqquvitsiliak"-mik suliaqarnermi nassuiarneqarnikut malillugit inersimasunit perorsaanermi periutsit atorlugit sullinneqassapput. Tassani Naalakkersuisut isumaat tassaavoq qarasaasiat atorneqarnissaat, pinnguarneq, oqaatsitigut inerikkiartornissaq aammalu perorsaanermi atortut atorlugit sulineq meeqqat inerikkiartornerannik misissuisarnermi ingerlaavartumik atorneqartartussat.

Meeqqat tamarmik, aamma assigiinngitsut pissutigalugit meeqqerivimmiinngitsut, pitsaanerpaamik inerikkiartornissaat ilikkagaqartarnermilu pitsaanerpaamik atugassaqartinnissaat qulakkeerniarlugu sisamat missaannik ukioqalernermi peqqissusermik misissortinneq ilaneqassaaq pingasunik tallimanillu ukioqaleraangata pinngitsoorani misissortinnermik.

Pinngitsoorani misissortinneq imatut paasineqassaaq, meeqqat taaneqartut ukioqartut ajornartorsiutit siunissami ajornartorsiutaanissaat pinngitsoortinniarlugu isiginiarnerannik tusaaniarnerannillu mississuiffigineqartassasut, assersuutigalugu tutsarlunneq pissutigalugu ilikkagaqarniarnerat ajorpat. Taassuma saniatigut meeqqat pingasunik ukiullit perorsaanermi atortut atorlugit misissorneqartassapput, tallimanillu ukiullit atuarfimmuut qanoq piareersimatiginerannik misissuiffigineqartassallutik. Aammattaaq misissuinermi inunnik attaveqartarnermi ajornartorsiutaasinnaasut paasiniarneqartassapput. Ataatsimut isigalugu meeqqat pitsaanerusermik ataatsimut paasisaqarfigissavagut. Pinngitsoorani misissuisarneq taanna ajornartorsiutit annikitsut annertuunngunnginnissaannik pinaveersaartitsinermut tapersiissaaq, aamma meeqqat meeqqerivimmiinngitsut eqqarsaatigalugit. Taamaammatt ingerlaannaq iliuuseqartartussanik piareersimasooqassaaq, taakkulu meeqqat ataasiakkaat pisariaqartitsineranni iliuusissatut pilersaarut suliarisassavaat.

Nunaqarfinni najugarisani mikerusuni ullumikkut paarsinissamik neqerooruteqarfiunngitsuni illuni pioreersuni taamaaliorinnaasoqartillugu pilersitsisoqassaaq. Siunertaavoq angerlarsimaffinni paarsisartut nutaat maannakkullu paarsisartut ilaqtallu ilaatigut perorsaanermi atortunik piginnaasaqartilerneqassasut. Taamatut suliniuteqarneq Namminersorlutik Oqartussat periusissiaannut allanut qanimut atassuteqartitsilluni ingerlanneqassaaq, tassunga ilanngullugu pingaartumik meeqqanut inuusuttunullu periusissiamut, tassani avinngarusimasuni anguniagaqarluni suliamik piginnaasaqarnissamik suliniuteqartoqarpoq, tassunga ilanngullugit:

- Suliami piginnaasaqarneq taperserniarlugu qulakkeerniarlugulu illoqarfinnit qanittumiittunit sulianik assigiinngitsunik suliaqartunik angalaqatigiinnik atuisarnerup annertusarnissaa ineriartortinnissaalu
- Nunaqarfinni sulisunik ilinniartitsinikkut pikkorissaanikkullu suliamik ilisimasat piginnaasallu annertusarneqarnerat

Naggasiullugu angutit amerlanerusut perorsaanermik ilinniagaqalersinniarlugit angutit akornanni siumut anguniagaqarluni paasisitsiniaasoqassaaq, taamaalillunilu meeqqat meeqqerivinni paarsinissamillu neqerooruteqarfinni angutitik amerlanerusunik naapitaqartarnissaat qulakkeerneqassalluni, taamaalillutillu assigiinngiiaarnerusumik sunnerneqartarlutik.

2015-ip tungaanut periusissiami pingaartumik isiginiarneqassapput inatsisit, ulluunerani paaqqinnittarfiit illutaasa initaasalu, sulisut ilinniartinneqarneranni sinaakkutit allanngortinneqarnissaat, meeqqanut tamanut ulluunerani paaqqinnittarfinniittunut perorsaanikkut aaqqissuussinernik ineriartortitsineq, perorsaanermi tunngavinnik aaqqissuussamik atuineq aamma ilinniartitsinermut pilersaarutit atorneqarneri kiisalu atuutilersitsinerit, misissuinerit nalilersuinerillu taperserniarlugit perorsaanikkut tarnillu pissusaanik ilisimatusarnermik pilersitsineq. Taassuma kingorna meeqqeriviit allisarnissaat iluarsaannissaallu aamma annertuumik isiginiarneqassaaq.

2.5 Sunniutissatut ilimagisat

Suliniutit inuttut inuiaqatigiillu aningaasaqarneranni sunniuteqassapput. Meeqqat tamarmik atugarissaarnerat peqqinnerallu ingerlaavartumik malinnaavigineqarsinnaassaaq, meeqqallu ajornartorsiuleriaannaat imaluunniit immikkut pisariaqartitsisut paasineqarsinnaapput siusissukkullu ikiorneqarlutik. Taamaammat meeqqat amerlanerusut ilaqutariinni ineriartornissamik, atugarissaarnissamik peqqissuunissamillu qulakkeerinnaasuni peroriartussapput. Taassuma kinguneranik meeqqat ikinnerit akuliulluni suliniuteqarfigineqarnissamik pisariaqartitsissapput meeqqallu amerlanerit atualernissamut piareersimassallutik.

3 Meeqqat atuarfiat

Meeqqat atuarfiat oqallisaajuartarpoq oqallisaajuartassallunilu. Kikkut tamarmik iliuseqartoqarnissaq kissatigaat; pitsanngorsaanerit tulleriinnilersuinerillu. Kikkunntu tamanut atuuttumik meeqqat atuarfiat pillugu periusissiami uana kikkunntu tamanut iluaqutaasumik siunissami meeqqat atuarfiannut Naalakkersuisut siunnersuuteqarput.

Inuusuttut meeqqat atuarfianni nammassereernermit kingorna inuutissarsiutitigut piginnaasaqarfiulersumik ilinniagaqarnissaannut meeqqat atuarfianni piareersarneqartarput. Meeqqat atuarfiannit ilinniakkatigut inuillu atassuteqatigiittarneranni pitsaasumik tunngavissinneqarneq atuartut ataasiakkaat ilinniannerminnik ingerlatitseqqiinnaannut tunngaviuvoq.

Taamaammat Naalakkersuisut ukiuni aggersuni kommunit, ilinniartitsisut allallu pisinnaasaqarluartut suleqatigalugit meeqqat atuarfiata pitsanngorsarnissaa immikkut isiginiarniarpaat.

3.1 Killiffik

Meeqqat atuarfianni aqqissuusseqqinnerup atuutilersinneqarnera 2010-mi ukiakkut nalilersorneqarpoq. 2011-mi ukiakkut atuartut inaat pillugit nassuiaat allanneqarpoq, tassungalu peqatigitillugu meeqqat atuarfinit paasissutissanik imaqartumik qarasaasiami nalunaarsuiffik ineriartortinneqarluni. Qarasaasiami nalunaarsuiffimmi meeqqat atuarfiannit maannakkut paasissutissat tunngavigineqarput, ataatsimut katersorneqarlutik, iliuseqarnissarlu siunertaralugu nalilersuinermit sakkussatut atorneqarlutik. Meeqqat atuarfianni illoqarfinni nunaqarfinnilu ilinniartitsisut amigaataanerannut tunngatillugu unammilligassaqarpoq, oqaatsillu pillugit suliniuteqarnermit kinguleruttoqarluni. Nalilersuineq, nassuiaat qarasaasiamilu nalunaarsuivik aallaavigalugit siunissami periusissiamut atatillugu tunngavissaqarluartutut misigisimapput.

3.2 Takorluugaq

Atuartut inuusuttut ilinniagaannik aallartitsinissamut meeqqat atuarfianni ilinniakkatigut inuttullu piareersarneqassapput. Taamatut anguniagaqarnermit atuartut oqaatsitigut piginnaasaat qitiulluinnarput. Meeqqat tamarmik meeqqat atuarfianni naammassinermi oqaatsit pingasut atorsinnaassavaat – kalaallisut, danskisut tuluttullu.

3.3 Meeqqat atuarianni anguniakkat – ilinniagaqaqqinnissamut tunngaviit

Meeqqat atuarianni periusissiami anguniakkat immikkoortuisut ataanittutut allaaserineqarsinnaapput, tassaallutillu ilinniartitsineq, sulisut, illut/init atuartunillu ilitsersuisarneq. Atuartut meeqqat atuarianni naammassinnermini inuusuttut ilinniagaanni aallartinnissamut piareersimanissaannik oqaatsinillu pingasunik atuisinnaanissaannik qulliunerusumik anguniagaqarneq anguniakkat immikkoortuini taparserneqarpoq.

1. Atuarfinni pisortat sulinerat nukittorsarneqassaaq
2. Meeqqat atuariannik aaqquussineq, qitiusumi kommuninilu nalilersuisoqassaaq pitsanngorsaasoqarlunilu
3. Killiffinni misilitsinnerit annertusarneqassapput, klassini killiffinni tamani oqaatsinik ilinniakkani matematikkimilu, atuartullu ataasiakkaat naammassisaqartarnerannik nalinersuinermit atorneqassallutik
4. Killiffinni misilitsinnerit atuartullu ataasiakkaat atuartitsinermit inissisimanerannik ingerlaavartumik naliliisarneq atuariit atussavaat. Tassunga ilanngullugu nukappiaqqat ilikkagaqartarnerisa immikkut isiginiarneqarnissaa pisariaqarpoq
5. Oqaatsini kalaallisut, danskisut tuluttullu suliniuteqarneq pitsanngorsaarneqassaaq
6. Atuariit atuartitsinerat nalilersorneqartassaaq, atuarfinnillu angusanik atuartitsinermillu nalilersuisoqartassalluni
7. Perorsaanermit anguniakkat atuartut ineqarfiisa naammassissavaat
8. Ilitsersuisarneq, sungiusaammik inuusutissarsiutini sulineq atorfeqarnerullu ingerlanissaata pilersaarusiornera atuartunut angajullernut tunngatillugu isiginiarneqassaaq
9. Qarasaasiat atuartitsinermit atorneqarnissaat isiginiarneqassaaq
10. Ilinniartitsisut ilinniarsimasut amerlanerussapput

3.4 Atutilersitsineq

Nunatsinni atuariit mikisuararsuit amerlasuut pillugit ajornartorsiutit Naalakkersuisut kommuninut oqaloqatigiissutiginiarpaat. Oqaloqatigiinneq meeqqat ilinniagaqarnissamut pitsaanerpaamik periarfissaqarnissaat qulakkeerniarlugu atuartut ilinniartitsisullu ikinnerpaaffissaannut tunngatillugu immikkoortumi inatsisinik allannguutissanik siunnersuusiornissamik kinguneqartussatut ilimagineqarpoq.

Namminersorlutik Oqartussat, kommunit, Inerisaaviup, Ilinniarfissuup aammalu meeqqat atuarianni suliniutit periusissiallu pitsaannerusumik ataqatigiinnissaat qulakkeerneqarnissaa siunertaralugu meeqqat atuariata aaqqissuussaana tamaat nalilersorneqassaaq.

Atuartut inuusuttut ilinniagaannik ilinniagaqarnissaanut inuunermilu iluatsitsinissaanut oqaatsitigut pitsaasunik pinsinnaasaqarnissaat pingaaruteqartorujussuuvoq. Taamaamat atuartut meeqqat atuarianni naammassinermi oqaatsit pingasut atorsinnaassavaat; kalaallisut, danskisut tuluttullu, taamaalilluni kinaluunniit oqaatsitigut aporfissanit killilerneqassanani. Siunertaq tassaavoq oqaatsit taamaallaat

ilinniarneqassanngitsut, ilinniagaqarnermili atorneqassasut. Pingaartumik avinngarusimasuni atuartut 9. aamma 10. klassimi Kalaallit Nunaanni Danmarkkimiluunniit ullumikkornit annertunerusumik efterskoleni atuartarnissaasa qulakkeerneqarnissaat Naalakkersuisut aamma isumaginiarpaat.

Meeqqat atuarianni sapingisamik pitsaanerpaamik ulluinnarni aqutsinissaq qulakkeerniarlugu atuarianni aqutsisut sumiiffinni tamani pikkorissartitsisarnikkut aamma ilinniaqqinnikkut ilinniarnermillu nangitseqqinnikkut pitsanngorsarneqassaaq. Ilinniartitsinerup, isumalluutininik aqutsinerup, sulisunik aqutsinerup aamma meeqqat atuarianni ataasiakkaani ingerlaavartumik ineriartornerup pitsaannerusumik aaqqissuunneqarnerannik tamanna kinguneqassaaq. Killiffinni misitsiltsinnerit klassini killiffinni tamani oqaatsitigut ilinniakkat matematikkillu ilanngunnerisigut annertusarneqassapput. Killiffinni misiltsinnerni angusat atuartunik ataasiakkaanik nalilersuinermut ilinniartitsisut atussavaat, taassumalu kingorna ilinniartut ilikkagaqartarnermi pisariaqartitaannut tunngatillugu anguniagaqarluni iliuuseqarnissaq qulakkiissallugu, taamaalilluni atuartitsineq annertunerpaamik pissarsiviusalluni.

Atuariit atuartitsinerat nalilersorneqassaaq atuariannillu angusanik atuartitsinermillu nalilersuisoqartassalluni, taamaalilluni ilinniartitsisut atuartitsinerisa atuartullu ilikkagaqartarnerisa suli ineriartoqqinnissaat qulakkeerniarlugu atuariit namminneq nalilersuisarnerat aaqqissuussaasumik ingerlanneqassalluni takuneqarsinnaanngorlunilu. Atuarianni angusanik atuartitsinermillu nalilersuisarneq atuariit peqatigalugit ingerlanneqassaaq. Atuarianni angusanik atuartitsinermillu nalilersuisarneq atuartut ilikkagaqartarnerannik ilinniartitsisullu

atuartitsisarnernik atuariit pilersarusiortarnissaannut, piviusunngortitsinissaannut nalilersuisarnissaannullu tapersiissaaq, taamaalilluni atuartut namminneq anguniagaat iliuusissatullu pilersaarutit ilikkagaqartarnermilu anguniakkat qitiusumiit aalajangikkaat naammassineqassallutik.

Ilaatigut meeqqanut inuusuttunullu periusissiaq aallavigalugu suliaqarfiit akornanni innarluutilinnik immikkullu ilinniartitsisarnermik misissuinissaaq Naalakkersuisut aallartissavaat.

Naalakkersuisut inerniliipput perorsaanermi anguniakkat atuartut ineqarfiini naammassineqarnikuunngitsut. Taamaamat atuartut angajullit atuarfinit anginerusunut nuuttut pitsaasunik toqqissimanartunillu avatangiiseqarnissaasa qulakkeerneqarnissaa Naalakkersuisut kissaatigaat. Taassuma saniatigut atuartut atuarfinit mikisuneersut naammangitsunik pisinnaasaqakkajuttarput, tamassumalu atuarfimmu anginerusumut ikaarsaariarnissaaq ajornakusoortilersarlugu. Perorsaanermi anguniakkat atuartut ineqarfiini naammassineqassapput, atuartullu atuarfinit mikisuneersut ilinniakkani inuttullu ineriartornissaannut atatillugu pisariaqartinneqartut tapersissallugit.

Ilitersuineq, sulilluni inuussutissarsiutini misiliineq aammalu atorfeqarnermi ingerlanissamik pilersarusiorneq atuartunut angajullernut tunngatillugu isiginiarneqassaaq. Ilitersuisarneq ilinniartinnut ingerlaqqinnerup iluatsitsiviuneranut tunngaviusoq takuneqarsinnaalernikuuvoq. Atuartut meeqqat atuarianni naammassereernerup kingorna suniarnerlutik isiginiassavaat, ilinniakkanilu tulluurtuni piginnaasaminnik misiligaanissamut periarfissinneqassallutik.

Nunatsinni sumiiffinni tamani ilinniakkani tamani ilinniartitsinermi qarasaasiat atorneqarnissaat isiginiarneqassaaq. Imaanngilaq tamanna taamaallaat ungasianiit atuartitsisarnermut atuuttoq, meeqqalli atuarfimi atuarnerup ilaatut qarasaasiamik atuinissaaq ilinniassavaat, ilinniartitsisullu qaffasissutsini tamani atuartitsinermi qarasaasiat atornissaat ilinniassavaat. Immikkoortumi atortunik ineriartortitsisoqassaaq, ungasianiillu atuartitseriaatsinik Kalaallit Nunaanni pissutsinut tunngatillu avinngarusimasunut atassuteqaatinut killeqartuni akisuunilu atorneqarsinnaasunik ineriartortitsisoqassaaq.

Ilinniartitsisut ilinniarsimasut nunami tamarmi sumiiffinnilu ataasiakkaani amigaataapput. Ilinniartitsisut ilinniarsimasut amerlinissaat Naalakkersuisut suliniutiginiarpaat. Avinngarusimasuni atuarfinni ilinniartitsisunik ilinniarsimasunik sulisussarsiornissaaq ajornakusoorfiusuni amerlasuunillu

timelærereqarfiusuni tiimelærerit internet aqputigalugu ilitsersorneqartassapput, assersuutigalugu ilinniartitsisunik angalasartunik aaqqissuussinermut ataqtigiissillugu.

Nunatsinni atuariit mikisuararsuit amerlasuullu pillugit ajornartorsiut meeqqat ataasiakkaat pitsaanerpaamik ineriartornissaasa qulakkeerneqarnissaanik anguniagaqarneq aallaavigalugu Naalakkersuisut misissornikuuaat. Atuariit 26-t 15-it ataallugit atuartoqarput, kommuninullu imatut agguarnikuullutik: Kommune Kujalleq atuariit qulingiluat, Kommuneqarfik Sermersooq atuariit pingasut, Qeqqata Kommuniarfik atuariit ataaseq aamma Qaasuitsup Kommuniarfik atuariit 13-it. Taakkunani qulit ilinniarsimasunik ilinniartitsisoqanngillat. Meeqqat ataasiakkaat ilikkagaqarnissamik piumasaqaataat ataqqillugit aammalu ilikkagassatigut anguniakkanut qitiusumiit aalajangikkanut tunngatillugu atuariit taaneqartuni naammassisaqarsinnaassuseq pillugu Naalakkersuisut kommuninik oqaloqateqarniarput. Naalakkersuisut kommunit ataasiakkaat kaammattorusuppaat aningaasat imatut tulleriinnilersorneqassasut meeqqat atuariannut aningaasaliissutit atuartunit ataasiakkaanit pitsaanerpaamik pissarsissutaalersillugit.

3.5 Sunniutissatut ilimagineqartut

Atuartut amerlanerungaartut, najugaqarfik immikkullu pisariaqartinneqarnissaanut apeqqutaatinnagit, meeqqat atuarianni naammassereernerup kingorna ilinniagaqarnermi naammassissapput. Taakkunannga amerlanerungaartut meeqqat atuarianni naammassereernerup kingorna ingerlaannartumik ilinniagaqarnermik aallartitsissapput.

4 Inuusuttut ilinniartitsinerup avataaniittut

Inuusuttut 15-it 18-illu akornanni ukiullit meeqqat atuarianni naammassereersimatsiaannarlutik ilinniagaqalinngitsut efterskolinngitsulluunniit ilinniagaqarnissamilli ukiut ataatsip marlulluunniit qaangiunneranni ilinniagaqalersimannngitsut annertunerusumik isiginiarneqarnerulerput. ‘Sinneruttut’ taaneqartartut taakku amerlapput inuusuttunilu ukioqatigiinni ataatsimi ukiuni makkunani 50 %-it missaaniillutik.

4.1 Killiffik

2010-mi 2011-milu nalilersuinerit eqikkaalluni takutippaat meeqqat atuarianni ukioqatigiit 15 %-iisa missaannaat ingerlaannaq ilinniagaqalersartut, tamannalu nunanut tamanut sanilliullugu appasissorujussuuvoq. Taassuma saniatigut meeqqat atuarianni naammassisut amerlasuut (40 %-it missaaniittut) efterskolemi naak aallartittaraluartut. Immikkoortoq tamanna isiginiarneqartariaqarpoq, tassa meeqqat atuarianni naammassereernerup kingorna ingerlaannartumik ilinniartitsinermut atassuteqarnerup ingerlatiinnarneqarnissaa pingaaruteqarmat. Inuusuttut ilinniartitsinerup sivilunerusumik avataaniilersillugit, taakku inuutissarsiutitigut pisinnaasaqarfiulersumik ilinniagaqarnermik naammassinngitsooriaannaapput. Taamaamat inuusuttut taakku ilinniagaqalersinniarlugit suliniuteqartoqarneq ingerlaannartariaqarpoq.

”Sinneruttut” pillugit ajornartorsiut immikkoortut akornanni pivoq, aammalu meeqqat atuariannut, meeqqat atuarianni taassumaluunniit kingorna ilitersuisarnermut, efterskolemiinnerup sunniutaanut il.il. atalluni. ”Sinneruttut” amerlassusiat ersarippoq aammalu meeqqat atuarianni atuartitsinermi neqeroorutip ”pitsaassusaanut” ajornanngitsumik uuttorneqarsinnaasumik takussutissaalluni. Atuartut assersuutigalugu killiffimmi misilitsinnermik pisariaqartitsisut kikkunerinik paasiniaaneq suliniuteqarfigineqarnerilu aqqinneqareerput, tamannali tamakkiisumik atornerarani.

4.2 Takorluugaq

Takorluugaq tassaavoq sinneruttut inuutissarsiutitigut piginnaasaqarfiulersumik ilinniagaqassasut. Atuartut tamarmik meeqqat atuarianni naammassisut efterskolemi imaluunniit inuusuttut ilinniagaanni aallartinnissamut piumassuseqassapput piareersimallutillu.

4.3 Anguniagaq

Anguniagaq tassaavoq sinneruttut 2025-mi 5 %-init ikinnerulissasut, ilaatigut atuartunik ataasiakkaanik iliuusissatut pilersaarutit ilanngullugit ilitsersuisarnermi annertuumik suliniuteqarnerup, meeqqat atuarianni naammassereernerup kingorna ornillugit ilitsersuisarnerup aammalu CPR-normut atorlugit ataasiakkaanik misissuisarnerup kinguneranik. Misissuisarnerup ilaatigut ilinniartinnut ikaarsaariarnermi tapersiissutit aallartinneqarnerannut atorneqassaaq, taamaalilluni inuusuttut qitiusumik ilinniartinnut atuagarsorluni tunngaviumik ilinniarnissamik aallartilluarnissammata suliffeqarfinnilu ilinniartunngorlutik.

4.4 Piviusunnngortitsineq

Sinneruttut piginnaasaqarfiulersumik ilinniagaqarnermi naammassinissaasa qulakkeerneqarnissaanut tunngatillugu periusissiaq qulliunerumik isigalugu marlunnik immikkoortoqarpoq:

- Meeqqat atuarianni naammassereernerup kingorna ilinniartitsinerup atassuteqarnerup ingerlatiinnarneqarnissaa siunertaralugu 'sakkunik' meeqqat atuariat pillugu peqqussutip imarisaanik pitsaanerumik annertunerpaamillu atorluaaneq.
- Sinneruttut ilaannut maannakkut ilinniartitsinerup atassuteqanngitsunut anguniagaqarluni suliniutit.

Ilinniartitsinerup ingerlatsisut naleqquttut tamarmik suleqatigiillutik anguniagaq angussavaat. Inuusuttut neriuuteqartilissavagut imminnullu tatigitilersillugit. Anguniakkat immikkoortui anguniakkap angunissaanut aqutsisussat pingaartumik ilitsersuisarnermiippot inuusuttunillu qanimut malinnaanermiillutik.

- Ilitsersuisarnerup annertuumik suliniuteqarnerup
- Inuusuttunik ataasiakkaanik qanimut misissuineq malinnaanerlu
- Ilinniartitsinerup ikaarsaariarnermi tapersiissutit aallartinneqarnerat
- (Annertunerumik) anguniagaqarluni ilitsersuisarnerup siunertaralugu anguniakkat immikkoortiterat
- Piginnaasanik qaffassaanerup pitsanngorsarnera

"Sinneruttut" 2025-mi 5 %-init ikinnerulernissaannik anguniagaq anguniarlugu atuartunut ataasiakaannut iliuusissatut pilersaarutit ilanngullugit annertuumik suliniuteqartoqassaaq. Meeqqat atuarianni naammassereernerup kingorna ujartuilluni ilitsersuisarnermik kommunit arlallit

maannakkut aallarteriigaannik kommunit ineriartortitseqqissapput. Taassuma kingorna atuartunut ataasiakkaanut tunngatillugu ataatsimut isigalugu qanimut misissuisoqassaaq malinnaasoqarlunilu. Inuusuttut assersuutigalugu qitiusumik ilinniarfinni atuagarsorluni tunngaviusumik aallartinnaasaat suliffeqarfimmilu ilinniarfeqalernissaat qulakkeerniarlugu tapersersuutit aallartinneqarnissaannut misissuisarnejq ilaatigut atornejqassaaq.

Sinneruttut ullumikkut qanorpijaq amerlatiginerannik taakkulu qanoq katigigaanerannik Namminersorlutik Oqartussat misissuiniarput. Sinneruttut pillugit assigiinngiiartumik isiginninnissaq pisariaqartinneqarpoq, tassa inuusuttut taakku ilaat pisinnaasaqarluarmata ilaallu pisinnaasakillutik, pingaartumillu kingullertut taaneqartut ikiorneqarnissamik pisariaqartitsipput. Taakkununga ilitersuisarnermik suliniuteqarneq annertusineqassaaq, atuartunillu taakkununga atuartitsineq perorsaanerme tunngaviit atuartitsinermilu suliniutit immikkut atorlugit pissaaq.

Inuusuttut inuusuttunik ilinniartitsinerme siusissumik toqqaasarnissaat ilitersuisarnermik suliniuteqarnerme qulakkeerneqassaaq. Piareersarfiit pingaartumik sinneruttunut tunngatillugu ujartuilluni ilitersuisarnermik suliniuteqartarneq ataasiakkaanullu iliuusissatut pilersaarusiornissaq isiginiassavaat. Ineriartorneq taanna ukiut arlallit ingerlaneranni pissaaq. Suliassaq taanna salliutinniarlugu Piareersarfinni sulisussaqarniassamat AEU-mut ilinniarnertuunngorniarfinnulluunniit piginnaasanik qaffassaaniarluni Piareersarfinni ilinniartoqarsinnaajunnaassaaq.

AEU pillugu siunissami aqqiissutissaq soqutigisaqartut tamaasa oqaloqatigalugit pissaaq. AEU-mi ilinniarnep piginnaasanik qaffassaanerme naggataarutaannginnissaa pingaartuuvoq. Inuusutissarsiuutitigut piginnaasaqalerniarluni ilinniagaqavinnissap naggataarutaanissaa anguniarlugu ataasiakkaanut immikkut iliuusissatut pilersaarutit ilaattut AEU-mi ilinniartoqassaaq. Aporfiit AEU-mi ilinniarnep kingorna ingerlaqqinnginnermik kinguneqartitsisut paasiniarneqassapput suujunnaarsinneqarlutillu.

Periarfissaq ataaseq tassaavoq, qitiusumik imaluunniit inuusutissarsiuutitigut atuarfimme ukiumi ataatsimi ilinniartup tunngaviusumik ilinniarnep peqatigitillugu inuusutissarsiuutitigut aalajangersimasumik ilinniagaqalernissamat piginnaasanik qaffassaanerup pinissaa. Taamaaliornikkut ilinniartoq ilinniagaqalinnginnerme piffissaq piginnaasanik qaffassaanerme

atornerlussanngilaa, akerlianilli ilinniagaqarfissammut piginnaasanik qaffassarfiuniartumut piginnaasanik qaffassaaneq sammitinneqarsinnaavoq.

Ilinniarnertuunngorniarfimmu piginnaasanik qaffassaaneq assersuutigalugu sunngiffimmi unnukku atuarfinni assigisaanniluunniit misilitsinnissamut piareersarnikkut siunissami pisinnaavoq. Taamaalilluni inuussutissarsiutinut ilinniagaqalernissamut ilinniarnertuunngorniarfimmulluunniit piginnaasanik qaffassaalluni atuarnermi ilinniagaqarnerisuteqarnissaq siunissami pisinnaajunnaassaaq, tamassumanilu ukiumut million kr.-it sipaarutigineqarsinnaapput.

Ajornartorsiut qulaaniittoq pillugu inuusuttut amerlanerusut inuussutissarsiutitigut piginnaasaqarlerfiusunik ilinniarnermik naammassinninnissaat pillugu anguniakkap anguneqarnissaanik qulakkeerinnitsitsisumik ataatsimoorullugu aaqiissutissamik nassaarniarluni suliaqartut oqaloqatigineqassapput peqataatinneqarlutillu. Piffissami sivilisunerusumi meeqqat atuarfianni suliniuteqarneq, AEU-mik pisariaqartitsinerup annertuumik annikillisinneqarneranik kinguneqassaaq, tassa amerlanerungaartut ilinniarnerep ingerlateqqinnissaanut pisariaqartunik piginnaasaqarlutik meeqqat atuarfiat qimattassammassuk.

4.5 Sunniutissatut ilimagisat

Sinneruttut ikilisinneqassapput, taamaalilluni amerlanerusut imminnut pilersorsinnaaniassammata pisortallu suffeqanngitsunut ikuutaannik ikinnerusut pisartagaqartarniassammata. Inuusuttut suliffissaaleqisut ikilisinneqassapput, inuusuttullu piginnaasaminnik qaffasaanissamut imaluunniit kingusinnerusukku allamik ilinniagaqarnissamut pitsaanerusemik tunngavissaqalissapput, taamaalilluni Kalaallit Nunaanni suliffissatut neqeroorutit assigiinngiaarnerulissapput, suliniutinilu annertuuni sulisussatut pisariaqartinneqartunut naleqqussaasoqarsinnaalissalluni.

5 Inuusuttunik ilinniartitsinerit

Inuusuttunik ilinniartitsinerit tassaapput Ilinniarnertuunngorniarfimmi Ilinniarnernut aamma Inuutissarsiutitigut Tunngaviusumik Ilinniarnernut ataatsimut taaguut. Ilinniarnertuunngorniarfimmi ilinniarneq ilinniagaqarnissamut piareersarfiuvoq – kingornatigut ilinniagaqaqqinniaaraanni tassani ilinniartoqassaaq. Inuutissarsiutitigut tunngaviusumik ilinniarneq inuutissarsiutitigut piginnaasaqarfiulersarpoq, tassa ilinniagaqarneq inuutissarsiutini sulinissamut piginnaasaqalerfiusarpoq.

Ilinniartitaanermut Pilersaarutip 2005-imi aallartinnerata kingorna inuusuttunut ilinniartitsineri ilinniartut 2005-imi ilinnianermik ingerlatsisut 1925-niit 2011-p naanerani ilinniarnermik ingerlatsisunut 2679-inut amerleriarput. Inuusuttunut ilinniartitsineri ilinniartut amerlanerunissaat Naalackersuisut kissaatigaat taamaattumik Aasianni ilinniarnertuunngorniarfup klasseqatigiinnik arfineq marlunnik ilinniartoqartussaangorlugu allilerneqartup immikkoortortassaatur Ilulissani Ilinniarnertuunngorniarfimmik aallartitsisoqassaaq, taamaammattaaq Aatsitassarsiornermut Ilinniarfimmi 2012-imi inuutissarsiutigalugu tunngaviusumik ilinniakkanik nutaanik marlunnik aallartitsoqarpoq, sungiusaammillu suliffiit amerlineqassallutik.

5.1 Ilinniarnertuunngorniarfiit

Ilinniarnertuunngorniarfik tassaavoq ilinniagaqarnissamut piareersarluni ilinniarneq aamma nalinginnaasumik ilinniarneq. Inunnut ilisimasaqarnissamik, itisilerinnermik, pisutsit ilaasa eqqortumik imminnut atassuteqarnerannik isiginninnermik, sammisap ilaanik isiginninnermik soqutigisaqartunut sammivoq, ingerlaqqillunilu ilinniarnissamut pisinnaasaqalernissaq pingaarnerusutut siunertaaluni.

5.1.1 Killiffik

Ilinniarnertuunngorniarfimmik aqqissuusseqqinneq ilinniakkani sammiviit nutartikkat atorlugit augustimi 2012-imi atuutilissaaq. Ilinniarnertuunngorniarfimmik aqqissuusseqqinneq Kalaallit Nunaanni ilinniarnertuunngorniarfiup tamatigoortuuneruneranik kinguneqassaaq, tassani ilinniartut ataatsimut tunngaviusumik ilinniarneq aallaavigalugu ilinniartut ataasiakkaat piginnaasatik soqutigisatillu aallaavigalugit ilinniakkat sammiviinik assigiinngitsunik toqqaasinnaallutik. Ilinniartitsinikkut nutaakkut ilinnianertuunngorniarfik ataaseq atuutilersinneqalissaaq, "ilinniarnertuunngorniarfik", taamaalillunilu Kalaallit Nunaanni ilinniarnertuunngorniarfik (ilinniarnertuunngorniarfik), Kalaallit Nunaanni niuerneramik qaffasinnerusumik soraarummeerneq (HHX) aamma qaffasinnerusumik teknikimik soraarummeerneq (HTX) maannakkut atuuttut taarsissallugit.

Nutaatut inuit attaveqaqatigiittarneranni ilikkagaqartarnermik annertusaasunik suliniuteqartoqassaaq, tassunga ilanngullugu ilinniarnernerup ilinniartullu inaanni inuunerup akornanni qanimut ataqatigiissitsineq, ilinniarnermi nalinginnaasumik perorsaataasunut tunngatillugu kisiannili aamma ilinniagaqarnissamut piareersarnermut ilinniakkanillu ilikkagaqartarnermut tunngavittut.

Ukiuni kingullerni ilinniartut aallartittartut qinnuteqartartullu komminut sisamaasunut agguarlugit ilinniarnertuunngorafiillu sisamat ataani takuneqarsinnaapput.

	Kommunimi ataatsimi qinnuteqartut 2012	Kommunimi ataatsimi qinnuteqartut 2012 (%)	Kommunimi ataatsimi aallartittut 2011	Kommunimi ataatsimi aallartittut 2011 (%)	Kommunimut ataatsimut agguarneri 2011/2012 (%)
Avannaa	252	32	138	27	29
Qeqqa	179	23	126	24	24
Sermersooq	202	25	151	29	27
Kujataa	157	20	102	20	20
	790	100	517	100	100

Ilinniarnertuunngorniarfinni aallartittunut sanilliullugu qinnuteqartut amerlanerungaaput. Tamatumunnga ilaatigut pissutaavoq qinnuteqartut arlallit ilinniarnertunngornissamut piumasqaatinik naammassinnginnerat ilaatigullu maannakkut inissat ilinniartunngortinneqarsinnaasunik arlalinnik killiliinerat. Soorlu ersittoq pingaartumik avannaani kommunimi qinnuteqartunut sanilliullugu inissat ilinniartunngortinneqarsinnaasunut killiliipput.

5.1.2 Takorluugaq

Ilinniarnertuunngorniarfik ilinniaqqinnissamut piareersaataassaaq ilisimasatigut, piginnaasatigut isummakkullu inerinnissamut aqqaataassalluni. Ilinniartut ingerlaqqiffiusunut ilinniarnernut piareersassavai, ilisimasaqalersillugit piginnaasaqalersillugillu ilinniarnermi ilinniagassat assigiinngitsorpaalussuit itisiliinerisigut sunneeqataanerisigullu.

5.1.3 Ilinniarnertuunngorfiammi anguniakkat – ingerlaqqittumik ilinniassagaanni aqqaasaagassaq

Ilinniarnertuunngorniarfimmu periusissiaq anguniakkat immikkoortui ataaniittut atorlugit eqikkarneqarsinnaavoq, taakkulu ilinniarnertuunngorniarfimmik aqqissuusseqqinnermit Inatsisartunit aalajangerneqartumit taparserneqarpoq.

- Ilinniarnertuunngorniarfimmi assigiinngissuteqarnernik inissaqartitsisoqassaaq
- Amerlanerusut ilinniarnertuunngorniarfimmi aallartittassapput, naammassisartullu procentinngorlugit amerlissapput (taamaatiinnartartut ikilissapput).
- Ilinniarnermi ilinniakkat qaffasinnerussapput
- Ilinniarnertuunngorniarfik ingerlaqqilluni ilinniarnissamut aqutissaassaaq

5.1.4 Piviusunngortitsineq

Ilinniarnertuunngorniarfik 2011-mi ukiakkut ataatsimiinnermi akuersissutigineqartoq suliniutinik 24-nik imaqarpoq, taakkulu tamarmik immikkut anguniakkat immikkoortuini ataaseq arlallilluunniit taperserpaat.

Ilinniarnertuunngorniarfik siuariartortitsisinnaasariaqarpoq, ilinniartullu sumi najugaqarneq, suaiaassuseq ukioqassuserlu apeqqutaatinnagit pginnaasaannik ineriartortitsissalluni. Ilinniarnertuunngorniarfik ilinniartut suleqatigalugit inuttut atugarisat, kulturi oqaatsillu apeqqutaatinnagit nammineersinnaassusermik suleqatigiinnissamullu piumassuseqartitsissaaq. Ilinniartitsisut perorsaannermi tunngaviit Kalaallit Nunaanni pissutsinut naleqqussakkat atussavaat.

Ilinniarnertuunngorniarfimmi ilinniarnarit inuusuttut sapinngisamik amerlanerpaat Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi nunanilu allani ingerlaqqilluni ilinniarnissaannut piginnaasaqartitsilissaaq aammalu Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinnut kulturimullu aamma nunarsuarmut tamarmut tunngatillugu tamanillu ilisimasariaqakkanik ilinniartuussalluni.

Inuusuttut ilinniarnertuunngorniarfimmi naammassereerneranni ingerlaqqilluni ilinnianissamut piareersimatilerlugit ilinniarnertuunngorniarfimmi ilinniakkat qaffasinnerussapput. Ilinniarnertuunngorniarfimmik aaqqissuusseqqinnikkut ilaatigut ilinniartunngornissamut piumasaqaatit danskisullu oqaatsinik piginnaasanik misissuisarneq atuutilersinneqassaaq.

Ilinniarnertuunngorniarfik inuusuttunut kingullertut angusaqarfiussanngilaq – ingerlaqqillutik ilinniaqqissapput. Ilitsersuisarnerup pitsaannerusup ilinniartut ataasiakkaat kissaataannik pisariaqartitaannillu aallaaveqartup anguniakkap taassuma angunissaa tapersissavaa. Taassuma saniatigut Ilinniarnertuunngorniarfimmik aaqqissuusseqqinnermi ilinniartitsissutit pingasut eqqunneqassapput, tassunga ilanngullugit ilinniariaaseq, science aamma kulturimik ilinniakkat, taakkulu ingerlaqqilluni ilinniarnernut ikaarsaariarnermut pingaaruteqarput.

Ilinniarnertuunngorniarfimmik aaqqissuusseqqinnermi suliniutit ingerlaavartumik misissuisarnermik malitseqartinneqassapput, taamaalilluni suliniutit ataasiakkaat atuutilersinnerat sunniutaallu qanimut malinnaavigineqassallutik. Atuarfiit allaffissornikkut suleriaasiisa tamanna tapersissavaat.

Ilulissani ilinniarnertuunngorniarfik aallartinneqassaaq. Qaasuitsup Kommuniani inissanik amerlanerusunik pisariaqartitsisoqarpoq, sinneruttullu Ilulissani ilinniarnertuunngorniarlutik naammassinissamut periarfissaqalissapput. Ukiut arlallit qaangiuppata, maannakkut sinneruttut ilinniarnertuunngorniarlutik naammassereerpata inissallu pisariaqartinneqartut ikilippata illut Ilulissani ilinniarnertuunngorniarfissatut sananeqartut, Ilulissani Perorsaanermik Ilinniarfimmut nuunneqarsinnaapput, taassumalu Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit katitigaarnerisa ineriartornerata kingunerisaanik siunissami atorfissaqartissavai.

5.1.5 Sunniutissaatut ilimagisat

Inuusuttut amerlanerusut ilinniarnertuunngorniarfimmi naammassinissaannik Ilinniarnertuunngorfimmik aaqqissuusseqqinneq kinguneqassaaq. Tassunga peqatigitillugu amerlanerungaartut taassuma kingorna ingerlaqqillutik ilinniagaqarnermik aallartissinnaassapput naammassillutillu.

5.2 Inuutissarsiutinik tunngaviusumik ilinniarnertit

Inuutissarsiutinik tunngaviusumik ilinniarneq tassaavoq inuutissarsiutitigut piginnaasaqaqalerfiusumik ilinniarneq. Tamanna isumaqarpoq ilinniarneq meeqqat atuarfianni piginnaalikkanik tunngaveqartoq. Inuutissarsiummik tunngavisumik ilinniarneq atorlugu ilinniarsimasutut ingerlaannaq sulisoqalersinnaavoq.

5.2.1 Killiffik

Inuutissarsiutinik tunngaviusumik ilinniarnertit sinnerseallugu ilinniarnertut aaqqissugaapput, tassani ilinniartut sinnerseallugu suliffeqarfimmi sungiusaammik sulisarlutik aammalu qitiusumik/inuutissarsiutinik ilinniarnertit ilinniartinneqartarlutik. Malitassaq pingarneq tassaavoq ilinniartut sungiusaammik sulinerminni piginnaasaqalertassasut ilinniarnertimmilu ilinniartitsineqarnermi atuagarsornermi suliaqartarnermilu piginnaasaqalertarnissaat. Sungiusaammik sulinermi ilinniartinneqarneq ilinniartitsinermi anguniakkat assigiinngitsunik annertussusilinnik anguneqarnissaannut tapersiissaaq, kisiannili aamma ilinniartuq pikkorissutut sulisuunissamik isiginninniarinneqassaaq, ilaatigut suliaqarfimmi ilaatigullu suliffeqarfimmi pineqartumi. Ilinniarnertit ilinniartitsineq suliamut tunngavoq, ilinniartitsinerullu pitsaasuunissaanut assigiinngiiaartuunissaanullu tunuliaqusiissaaq, taassuma saniatigut ilinniarnertit ilinniartitsineq

nalinginnaasumik perorsaataasunik imaqarpoq, ilinniartullu ataasiakkaat inuttut ineriartornissaat siunertaalluni.

Immikkoortumi unammilligassat annertunersaasa ilaat tassaavoq sungiusaammik suliffissanik naammattunik pissarsinissaq. Inuutissarsiutininik ilinniarnernut qinnuteqartut 70 %-ii sinnerlugit taamaalillutik sungiusaammik suliffissaqanngillat, taamaammallu ilinniarneq aallartissinnaanagu. Tassunga peqatigitillugu tamanna isumaqarpoq ilinniagassat arlallit ikitsunik ilinniartoqarlutik ingerlanneqartartut, naak inuusuttut amerlanerusut inuiaqatigiit annertunerungaartunik aningaasartuuteqartinnagit ilinniagaqarsinnaagaluartut.

Inuutissarsiutininik ilinniarnert februarimi 2012-imi ukunani neqeroorutaapput

- Saviminilerinermik Ilinniarfik (Nuuk)
- Sanaartornermik Ilinniarfik (Sisimiut)
- Niuernermut Ilinniarfik (Nuuk og Qaqortoq)
- Inuussutissalerinermik Ilinniarfik (Narsaq)
- Naalagannorniat Ilinniarfiat (Paamiut)
- Pinianermik Aalisarnermillu Ilinniarfik (Uummannaq)
- Inunnut Isumaginninnermik Ilinniarfik (Ilulissat)
- Aatsitassalerinermik Ilinniarfik (Sisimiut)
- Ilusilersuinermik Ilinniarfik (Sisimiut)
- Peqqissaanermik Ilinniarfik (Nuuk)

Pingaaruteqarpoq inuussutissarsiutininik qitiusumillu ilinniarfiit inuiaqatigiit allanngoriartorfianni unammilligassat piumasaqaatillu iliuseqarfigineqarnissaannut pisariaqartunik sakkussaqaarnissaasa qulakkeerneqarnissaa. Taamaammat ilinniarfiit namminneq annertunerusumik akisussaaffeqassapput namminnerlu ineriartortitsillutik. Taamaaliornikkut nunami tamarmi nunallu immikkoortuini pisariaqartinneqartut malinniarlugit inuutissarsiutininik ilinniarnernik tamarmiusunik neqerooruteqarnissap qulakkeerneqarnissaa siunertaralugu periarfissat isumalluutillu atorluarneqalissapput.

5.2.2 Takorluugaq

Inuutissarsiutininik tunngaviusumik ilinniarnert, inuusuttut ilinniarsimasutut sulisunngornissamik ujartuinissamut sulinissamullu piareersassavaat.

5.2.3 Inuutissarsiutinik ilinniarnerni anguniakkat – suliffiit pisariaqartitaat sulisullu piginnaasaannik qaffassaaneq

Suliffiit pisariaqartitaat naaperiarlugit ilinniartitsinerit ineriartorinneqarnissaa takorluukkap piviusunngortinnissaanut pingaaruteqarpoq, taamaalilluni inuusuttut piginnaasaat suliffiillu ugartugaat imminnut atassallutik. Taassuma saniatigut perorsaaniikkut ataatsimut tunngaviit ilinniartitsineri tamarmi ataqatigiissitsinissamik qulakkeerinnittut isiginiarneqassapput.

5.2.4 Piviusunngortitsineq

Inuutissarsiutinik tunngaviumik ilinniartitsineri unammilligassat imaannaanngitsorujussuupput, tassa pissutsinik arlalinnik meeqqat atuarfiannut 'kingumut' sammisunik sinneruttullu pillugit ajornartorsiummik aammalu inuutissarsiutinik/ qitiusumik ilinniartitsineri suliffeqarnermilu neqeroortigineqartunik (amerlanngitsunik), sungiusaammik suliffissatut neqeroortinik tassungalu peqatigitillugu sulisunik ilinniarsimasunik ujaruineriik tunngaveqarmata.

- Pitsaanerusumik ilitsersuisarneq annertunerumillu ataqatigiissitsineq
- Ilinniartitsineri amerlanerusunik pilersitsineq taamaatiinnartartullu ikilisinneri
- Pisariillisaq inissanillu amerliliiineq
- Ujatorneqartunik aqutsineri sinaakkutit nutaat pitsaanerusullu
- Ilinniartitsineri nutaanik pilersitsineq

Pitsaanerusumik ilitsersuisarneq annertunerumillu ataqatigiissitsineq

Suli atualinnginneri, meeqqat atuarfianni, inuutissarsiutinik tunngaviumik ilinniartitsineri ilinniarnertuunngorniartimilulu ataatsimut ilitsersuisarnermik, perorsaanerimilulu tunngavinnik pilersitsinissaq Naalakkersuisut pingaarteqaat. Ilitsersuisarnermik perorsaanerimillu ilinniartitsineri (pædagogikum) nutarsaanissaq Naalakkersuisut suliniutiginiarpaat. Inuutissarsiutinik tunngaviumik ilinniarnernut tunngatillugu tamanna immikkut pingaaruteqarpoq, tassa tassaniinnerummata sinneruttuni piginnaasaqannginnerusut suliffeqarnissamat piareersimanissamik imminnullu pilersornissamat aallariarfissatut ilinniagaqarnissaat.

Sungiusaammik suliffinnik amerlanerusunik pilersitsineq taamaatiinnartartullu ikilisinneri

Sinnereraallugu ilinniartitsineri unammilligassat annertuut ilaat tassaavoq ilinniartut suliffinnik ilinniartitsineri naammattumik amerlassusilinnik pissarsitsinissaq. Suliffinnik ilinniartitsineri naammattumik amerlassusilinnik pissarsinissaq sinnereraallugu ilinniartitsinerup ineriartortinneqarnissaanut ingerlatiinnarneqarnissaanullu pingaaruteqarpoq. Sungiusaammik suliffinnik annertuumik amigaaqarnerup kingunerisa ilaat tassaavoq amerlavallaartut

inuutissarsiutunik ilinniarnermik taamaatitsiinnartarnerat, tamassumalu ajornartorsiummik suussusiiniarnissaq annertusisippaa.

Sungiusaammik suliffissanik amerlanerusunik nassaarniarnermi periusaasinnaasoq tassaavoq, ukiumik ataatsimik sivilissulimmik tunngaviusumik ilinniarneq, taamaalilluni ilinniartut ukiuni pingasuinnarni sungiusaammik sulisassapput, taamaaliornikkut ilinniartuq ataaseq ukiumik ataatsimik inissaqartitsilissalissaaq, katinnerinilu amerlanerusut inissaqarnerulernerannik kinguneqassalluni.

Taassuma saniatigut tamatigoortumik inatsisiliortoqassaaq, taamaalilluni amerlanerusut pisariaqartumik pisinnaasaqalersinniarlugit, sungiusaammik suliffinnik paarlaasseqatigiittoqarsinnaalissalluni.

Inuutissarsiutunik ilinniarfiit ilinniarfinni ilinniartitsisussanik faglærerinik piukkunnartunik pissarsiniartarneq taakkulu sulisoriinnarnissaat ajornartorsiuigaat. Inuutissarsiutunik tunngaviusumik ilinniarfinni pitsaasumik naammattumillu ilinniartitsisarnissaq qulakkeerneqassaaq.

Suliffeqarfinni namminersortuni ilinniarfissanik amerlanerusunik Naalakkersuisut pilersitsiniarniarput. Sanaartornermi ilinniartoqartarneq pillugu Namminersorlutik Oqartussat nalunaarutaanni nr. 10, 12. juli. 2010-meersumi ersippoq Namminersorlutik Oqartussat sanaartornermi suliassaataannut atatillugu, suliffeqarfinni Namminersorlutik Oqartussat aalajangiisinnaassuseqarlutik sunniuteqarfigisinnaasaanni aammalu kommunini oqartussani suliffeqarfiit ilinniarfinnik pilersitsinissaannik Namminersorlutik Oqartussat pissutsit suut atuutsillugit piumasaaqateqarsinnaanersut.

Periarfissaq ataaseq tassaavoq ilinniartut tiimiinik atuutsilersitsineq. Sanaartornermi ilinniartut pillugit nalunaarummi eqqaaneqartutut sanaartukkat annetussusillit, ilinniartut tiimiinik aalajangersimasunik imaqaarnissaat nalilerneqarsinnaavoq – ilinniartut tiimii ilinniartunik atorfinitsitsineq imaluunniit suliffeqarfiit ilinniartut tiimiannut ataatsimut aalajangersimasumik akilimmik akiliillutik ilinniartoqarsinnaannginnerat aqutigalugu pilersinneqarsinnaapput.

Pisortani kommuninilu sulisoqarfiit, tassunga ilanngullugit kommunit, Namminersorlutik Oqartussat aamma suliffeqarfiit Namminersorlutik Oqartussat pigisaat, ataatsimoorlutik nunatsinni sulisitsisut annersaraat, taamaalillutillu ilinniarfissat amerlassusaat pillugit immikkut akisussaaffeqarlutik.

Kommunini pisortanilu sulisoqarfiit siuttuussapput nunatsinnilu sulisitsisunut allanut maligassiuilluassallutik.

Pisariillisaaneq inissanillu amerliliineq

Inuutissarsiutinik ilinniartitsinermi pisariillisaasoqassaaq. Saviminilerinermik Ilinniarfimmi ingerlanneqartut amerlanersaasa qanoq iliorluni Sisimiunut nuunneqarsinnaanerat misissorneqassaaq allaaserineqarlunilu, tassungalu peqatigitillugu assersuutigalugu Nuummi illuni pioreersuni inuutissarsiutinik tunngaviumik ilinniarnert ukiumik ataatsimik sivisussusillit pilersissinnaaneri ilanngullugit misissorneqassallutik, tassuunakkut annertuumik ingerlatsinermi iluaquteqarnissaq sulianillu ilisimasaqarnissaq qulakkeerumallugit. Sisimiuni Sanaartornermik Ilinniarfik naleqquttunik atuagarsorluni ilinniarnermi atugassanik ininik, toqqorsivimmik kiassagaanngitsumik allineqassaaq aammalu amerlanerusut ilinniartunngortinneqartalernerisa kingunerisaanik annikitsumik allineqassalluni.

Sanaartornermi ikkussuisarnermik teknikimik, naternut/ikkaamut qalliutinik qammaasutut aammalu betonilerinermik/betonimik mattusaanermik sivikitsumik ilinniarnernik/pikkorissarnernik pilersitsisinnaalersitsiniarluni inuutissarsiutinik ilinniartitsinermi inissat Naalakkersuisut amerlilerniarpaat. Inissanik amerliliinermi ilinniartut suliffimmik ilinniarfissarsioqqaaratik ilinniarnertup naammassinerata kingorna ingerlaannaq suliffissarsiorsinnaassapput. Sivikitsumik ilinniarnert nutaat taakku qangatuulli assarsorluni ilinniakkanut Kalaallit Nunaanni ingerlatagariikkatsinnut isissutaasinnaapput.

Ujartorneqartunik aqutsinermi nutaanik pitsaanerusunillu sinaakkusiineq

1. januar 2011-mi Kalaallit Nunaanni qitiusumik ilinniarsiit pisortat ilinniarsiitigilerpaat namminersortut, immikkut siulersuisoqartut, tassanilu ilinniarsiit sulisussanik pissarsisartut amerlasuunik sinniisoqarput. Siulersuisuni ilaasortat taamaalillutik qitiusumik ilinniarsiit ilinniarsiitissutaannut suliffissanullu ilinniarsiit ilinniarsiitissivigisaannut atassuteqassapput. Taamaalilluni inuutissarsiutinut qaninnerusumik atassuteqartitsisoqalerpoq, taamaalillunilu ujartorneqartunik ilinniakkanik pilersitsinissamut pitsaanerusumik periarfissaqalerpoq aammalu suliffeqarfimmi ilinniarsiitissanik ajornartorsiut suliffeqarfimmut ersarinnerulersinneqarluni. Taamatut suliniuteqarneq Naalakkersuisut pitsaasutut isigaat, sulisussarsisartullu ukiuni aggersuni inuutissarsiutinik ilinniarsiitissinertut tapersiisarnissaat qilanaaralugu.

Ilinniarfiit nutaat

Ilinniarfinnik pilersitsinermi siunertaavoq ilinniakkat imminnut assingusut imminnullu atassuteqartut pilersinneqarnissaat, taamaaliornikut ilinniartitsinerit annertunerusumik imminnut angusassatigut sunneqatigiittarnermikkut angusaat annertussuseqqullugit, annertuumik ingerlatsinermi iluaqutsissat atorluarniarneqassallutik aammalu ilinniartitsinermi, ilinniarfinni ilinniartitsisoqarniarnermilu ajornartorsiutit assigiinngitsut aaqqiiviginiarneqassallutik.

Eqqumiitsuliornermik Ilusilersuinermillu Ilinniarfik

Eqqumiitsuliornermik ilusilersuinermillu ilinniarfimmik ataatsimoortitamik Nuummiittussamik pilersitsinissaq Naalakkersuisut sulissutigaat. Ilinniakkat imminnut atassuteqartut ataatsimoortinneqalernerat ataatsimullu avatangiiseqalernerat annertunerungaartumik sunniuteqalersitsissapput unammilligassaqaqrfiulerlutillu, taammaamat ataatsimut inissinneqartariaqarput. Pilersaarutaavoq Eqqumiitsuliornermik Ilusilersuinermillu Ilinniarfik pingaarnerusut isigaugit Assilialiornermik, Sanalugaliornermik, Ilusilersuinermik, Filmiliornermik, Nipilersornermik, Isiginnaartitsinermik Qitinnermillu ilinniarfiussasoq.

Ilusilersuinermik, eqqumiitsuliornermik, isiginnaartitsinermik nipilersornermillu ilinniarfiit ilinniakkallu ataasiakkaat pioreersut inigisaminnit nuuneqassapput Eqqumiitsuliornermik Ilusilersuinermillu Ilinniarfimmu ilaatinneqalerlutik.

Imarsiornermik Ilinniarfik

Paamiuni angallatini naalagangorniat, Imarsiornermi Ilinniarfimmi tunngaviusumik ilinniarnert aamma Uummannami Piniarnermik Aalisarnermillu Ilinniarfik Imarsiornermik Ilinniarfimmu Nuummi Sisimiuniluunniit inissillugu Naalakkersuisut kattutsinniarpaat. Ilinniarfimmu ataatsimut katutsitsinissamik suliaqarneq aallartinneqassaaq, ilinniarfimmilu ilinniarnert kingusinnerpaamik 1. august 2013-imi inissereerneqassapput.

Angallatini naalagangorniat ilinniarnert nunatsinni suli ingerlanneqartassaaq; 3. aamma 1. grad ilaatigut aqutsinermik ilinniarnermik toqqagassaqaqartillugit. Aamma siunnersuutigineqarpoq skibsassistentitut – angallatinut niuffagiutinut/aalisarnermut, piniarnermut aalisarnermullu aammalu qalorsualerisutut tunngaviusumik ilinniarnert tamarmik ataatsimut tunngaviusumik ilinniarfiussasut, taassuma kingorna suliaqarfinni ataasiakkaani immikkut ilinniartitsineq ingerlanneqartassalluni. Tunngaviusumik ilinniarneq nunani avannarlerni ilinniarnert taakkununga assingusut ingerlanneqartarnerattut qaammatinik tallimanik sivissuseqalersillugu sivikillineqassaaq.

Ilinniagaqarfiit taaneqartut nuunneqarneranni kattutsinneqarnerannilu saniatigut sunniutitut ilinniarnermik unitsitsiinnartarnerit ikilissasut ilimagineqarpoq, taamaalillunilu naammassisartut amerlanerulerlutik. Nuussineq kattutsitsineru kiisalu unitsitsinnaartartut ikilinerat ilinniartut inaannik amerlanerusunik sanaartornissamik pisariaqartitsinermik kinguneqassapput.

5.2.5 Sunniutissatut ilimagisat

Ilinniagaqarfiit pitsanngorsarneqarnerisigut ilinniakkaminnik naammassisartut amerlissapput ilinniakkallu qaffasissusiat qaffatsinneqassallutik. Taassuma saniatigut annertuumik ingerlatsinermi iluaqutissaqarnissamik periarfissiissoqassaaq, taamaalilluni ilinniartumut ataatsimut agguaqatigiissillugu aningaasartuutit ikilissallutik.

Ilinniakkat nutaat sukkasuumik sulisitsisullu pisariaqartitaannut tunngatillugu pilersinneqassapput, taamaalilluni sulisinnaasunik neqeroorutit suliffeqarfinni ujartorneqartunut ingerlaavartumik naleqqussarneqassallutik.

6 Sulisunik suliamik allamik ilinniartitsinerit piginnaasanillu annertussanerit

Inuutissarsiutit maannakkut siunissamilu ineriartornissaasa kingunerisaanik, inuutissarsiutit ilaat kinguariassapput, allallullu ineriartussallutik, tamatumalu nassataanik innuttaasut suliffinni nutaani sulilernissaannut piareersarneqarnissaannik pisariaqartitsisoqartorujussuuvoq – tamanna allanik ilinniagaqarneq piginnaasanillu annertusaaneq aqqutigalugu pissaaq.

Ullumikkut taaguutit marluk assigiimmik atorneqartarput, isumaalli pingaaruteqartumik assigiinngillat

- Piginnaasanik annertusaaneq = Innuttaasup inuutissarsiorfimmni piginnaasaani annertusarpai
- Allamik ilinniagaqarneq = Innuuttaasup inuutissarsiutitoqqani qimappaa inuutissarsiutissaminillu nutaamik nassaarluni.

Allamik ilinniagaqarneq piginnaasanik annertusaarnermut sanilliullugu piumasaqarfiuneruvoq, tassa inuk pisuni amerlanerni imminut nutaamik pilersorsinnaajumalluni inuutissarsiutini, inooriaatsini najugaqarfinilu allangortittariaqartarmagit.

6.1 Killiffik

Innuttaasut katitigaarnerisa ineriartornissaattut ilimagineqartoq peqatigalugu, pingaartumik innuttaasuni utoqqaat amerlanerulissallutik, sulisut utoqqarnik imaluunniit utoqqarnut tunngasunik suliallit pikkorissarnissaat ujarorneqarpoq, taamaalilluni atugarissaarnerup maannakkut annertussusia ingerlatiinnarneqassalluni siunissamilu ineriartortinneqarluni. Tamanna isumaqavippoq inunnik isumaginninnermi utoqqarnik sullissinnermi sulisut pikkorissarnissaat ujarorneqartoq. Tassunga peqatigitillugu inunnik isumaginninnermi peqqinnissamilu sulisut ilinniartinneqarnissaat, ilinniaqannissaat pikkorissarnissaallu isiginiarneqarpoq, assersuutigalugu ilaqutarsianik, meeraaqqanik, meeqqerivinni, inissiisarnermi inunnilluunniit ikorfartuinnermi sullissinnermi.

Maannakkorpiaq aningaasat immikkoortitat immikkoortut marluupput, taakkulu ilinniarsimasunik ilinniarsimanngitsunillu ilinniartitsinerit inuutissarsiutit atorneqartarput. PKU-mi aningaasat immikkoortitat, pingaartumik immikkoortuni arlalinni ilinniarsimasut suliffillit pinnagit suliffissaqanngitsunut atorneqartarput. Aningaasat sisamararterutaat inuutissarsiutinut

ineriartoriusunut atorneqartarput, tamanna isumaqarpoq aatsitassarsiornermi aatsitassarsiornermullu sammisumik oqaatsinik pikkorissarnerni.

AMA-mi aningaasat immikkoortitat ilinniarsimasunut suliffeqartunut pingaartumik ilinniaqqilluni pikkorissarnerannut tunngapput.

Inuutissarsiutit ilaanni pissutsit allanngornerannut atatillugu aalisarnermik nalilersuineq Naalakkersuisut ingerlappaat, aalisarneq pillugu inatsisip nutaap kingunerisaanik aalisakkanik tunisassiornermi sulisut allanik ilinniagaqarnissaat siunertaralugu. Tamanna pivoq innuttaasut aalisarnermi suliffeqartut nutaanik allanillu suliffeqarnissamut periarfissaannik misissuineq aallaavigalugu.

6.2 Takorluugaq

Inuutissarsiutit ineriartoriusut immikkut isiginiarlugit allanik ilinniagaqarnikkut piginnaasanillu annertusaanikkut innuttaasut sulisinnaasunut ilaanissamut periarfissinneqassapput.

6.3 Anguniagaq

Immikkoortumi tassani anguniagaq periusissiami tamarmiusumi qulequttamut assinguvoq, tassa tamat ilinniarsimasuunnissaat - siunissami ilinniarsimasuunnissaq. Siunissami suliffeqarfiit pitsaanagerusumik peqataatinneqarnissaat pisariaqartinneqarpoq, taamaalilluni ilinniartitsinermi suliffeqarfiit ujartugaannik ilinniartitsisoqarniassammat. Taamanna ilinniarfinni allatut ingerlatsinissamut piareersimanermik piumasaqaataaffiuvoq, taakkulu sivikitsumik piffissaqarlutik pikkorissarnissamik ilinniaqqinnissamillu neqerooruteqarsinnaassapput. Immikkoortumi neqeroorutitut ataqatigiissaarinissamullu periarfissakinnerunermut tunngatillugu neqerooruteqartarnermi aningaasaliisarnemilu ingerlassisunut amerlasuunut paasiuminaanneruvoq.

Allanut ilinniartitsinermi piginnaasanillu annertusaanermi siunertaavoq immikkoortuni ukunani pikkorissarnernik/ilinniarnernik neqerooruteqarsinnaaneq:

- Aatsitassarsiorneq inuutissarsiutillu ineriartoriusut ataatsimut isigalugit. Suliffissatut periarfissavinnut allanik ilinniartitsinissaq piginnaasanillu qaffassaanissaq pingaartuuvoq, aammalu annertuumik suliniuteqarfiusinnaasuni aatsitassarsiorfiusinnaasunilu piffissap

sivisuup ingerlanerani piviusunngortinneqartussani piviusunngortinneqariaannaangit-suni sulinissaq neriutiginagu. Taamaammat piffissami eqqortumi eqqortunik ilinniagaqarnissamik neqerooruteqarsinnaajumalluni inuussutissarsiormi suliffeqarnermilu akisussaasut ilinniartitsinermilu akisussaasut akornanni qanimut suleqatigiinnissaq pisariaqarpoq.

- Inunnik isumaginninneq peqqinnissaqarfillu. Tassani immikkoortuni siunissami inuuttaasut katitigaanerisa ineriartorneranit sunnerneqartussani pikkorissarnerit. Pikkorissarnerit pikkorissaqqinnissamut imaluunniit qangatuulli ingerlaqqilluni ilinniarnissanut pisinnaasaqarfiulersussat ingerlanniarnearput.
- Inuussutissarsiutini unitsinneqalersuniittunik/annikillisinneqalersuniittunik allanik ilinniartitsineq, taamaalillutik suliffeqavissut akornanniiginnarnissamut periarfissaqarniassammata.

6.4 Piviusunngortitsineq

Annertuumik piginnaasanik qaffassaanissaq ullumikkut suliniutigineqarpoq (ilaatigut PKU-mi AMU-ilu aningaasat immikkoortitat aqqutigalugit), kisiannili allanut ilinniartitsivinnissaq pineqarani. Suliffeqarnermi suliniutit, tassunga ilanngullugu piginnaasanik annertusaaneq, sallerpaajutillugu ilinniarsimangisunut suliffissaqanngitsunut pisortanillu ikiorserneqartartunut inuttut atugarisatigut peqqissutsikkullu annertuumik ajornartorsiuteqartunut tunngatinneqassapput. Kommunit missingiinerisa, 2010-mi aasami pissarsiarineqartup, takutippaa ilimagineqartoq suliffeqarnissamut piareersimasut suliffissaqanngitsut ingerlaannarlu imminnut pilersorsinnaalertariaqartut pingajorarterutaanniittut.

Suliaqarfiit akornanni suliffissaqanngitsut pillugit periusissiortoqassaaq, tassani inuit ataasiakkaat maannakkut suliffissatut periarfissaannut imaluunniit ilimanarluinnartumik ukiut sivikitsut ingerlaneranni piviusunngortinneqarnissaanut iliuusissatut pilersaar-siornissaq pingaaruteqarluni. Iliuusissatut pilersaarummi inuit ataasiakkaat pikkorissarnikkut kingusinnerusuk-kulluunniit ilinniarnissamut periarfissaqartillugit allanut ilinniarnissaannut, piginnaasaminnik annertusaanis-sannut periarfissat misissorneqassapput. Inuit ataasiakkaat inuiaqatigiinni isumalluutitut suli imminnut isigissapput.

7 Ingerlaqqilluni ilinniarnert

Suliffeqarfiit akademikerinik ilinniarsimasunik amigaateqarput. Akademikerinut atorfiit 80-90 %-iisa missaaniittut sulisunit tikisitanit inuttalernerqarnikuupput (Ilinniartitaanermut pilersaarut, 2005). Taamatut pisoqarnera danskit naalagaaffiannit akisussaafeqarfinnik amerlanerusunik tigusunermi annertusissaaq. Ilinniartitsinermit periusissiaq aqutigalugu Naalakkersuisut ajornartorsiutip inuiaqatigiinnut iluaqutaasussanngortinnissaa siunniuppaat.

7.1 Killiffik

Ingerlaqqilluni ilinniarnert amerlanert Nuummi Ilisimatusarfimmut katersorneqarnikuupput. Kisiannili perorsaanermi atorfinissutaasinnaasumik bachelorinngorniarneq Perorsaanermut Ilinniartitsinermit ilulissaniittumi ingerlanneqarpoq, taavalu Danmarks Tekniske Universitetip Issittumi Ingeniørinngorniarneq Sisimiuni Arktisk Teknologi-mi (ARTEK-imi) ingerlappaa. Taakku saniatigut nutserisunngorniarneq Sisimiuni Oqaatsinik Ilinniartitsinermit ingerlannikuuaa, taannalu 2012-imi aallartitsittumik Ilisimatusarfimmi Inuussutissarsiuutini Oqaatsinut Nutserinermullu atorfinissutaasinnaasumik bachelorinngorniarnermut qaffatsinneqassaaq.

7.2 Takorluugaq – suliffeqarfiit pisariaqartitaat nunallu tamanat akornannisut pitsaassuseq

Kalaallit Nunaanni ingerlaqqilluni ilinniarnert inuiaqatigiit pisariaqartitaannut naapertuutissapput, tassungalu peqatigitillugu ilinniarnert Kalaallit Nunanni neqeroorutiginnissaat imminut akilersinnaassaaq. Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi nunanilu allani universitetini ilinniarnermik naammassinnittartut sammivinni tamani ataatsimut isigalugu annertuumik amerlissinneqassapput.

7.3 Ingerlaqqilluni ilinniarnerni anguniakkat

Ingerlaqqilluni ilinniarnert inuiaqatigiit pisariaqartitaannut naapertuuttumik suli neqeroorutigineqartarnissaannik tassungalu peqatigitillugu ilinniarnermik naammassisartut annertuumik amerlissinnaannik qulliunerusumik anguniakkat, anguanikkat immikkoortuini taperserneqarpoq.

- Kalaallit Nunaanni ingerlaqqilluni ilinniarnert ilinniartitsissutini annertuumik qaffasissuseqassapput taamatullu nunani allani ilinniartitsinerit assigissallugit
- Ingerlaqqilluni ilinniartitsinerit ilinniartunngortartut amerlissinneqassapput

- Ingerlaqqilluni ilinniarnerni naammassisartut amerlisinneqassapput
- Kalaallit Nunaanni ingerlaqqilluni ilinniarnerni avataanit nalilersuineq ingerlanneqassaaq
- Ilisimatusarfimmi teologiimut upperisarsionermullu immikkoortortaarfik atorunnaassaaq, ilinniarnerni nunani tamani teologiimik universititini ilinniarnernit assiginginut naleqqutinngimmat.
- Universitetip qangatut universititumut suliaqarfinnullu aalajangersimasunut universitetimut avinnera, sulianik akimuilluni suleqatigiinnerup pitsaanerulerneranik aamma ilinniarnerni ilisimatusarnermilu avatangiiserisanik pitsaasunik pilersitsisoqarneranik nassataqarsinnaanersoq misissorneqassaaq.

7.4 Piviusunnngortitsineq

Naalakkersuisut ilisimatusarfimmi siulersuisut suleqatigalugit qinnuteqartut amerlassusaannut, ilinniarnernik ingerlatsisunut, taamaatiinnartartunut, naammassisarnernut tunngatillugu taakkulu kingunerannik sammisanik, soorlu iliniagaqarnerup sivilissusua aammalu Kalaallit Nunaanni ingerlaqqilluni ilinniarnissamik neqeroorutit pitsaassusaannut/ sunniutaannut tunngatillugu aningaasartuutunik avataaniit nalilersuinerup ingerlanneqarnissaa qulakkeerniarpaat. Nalilersuinermi ilinniartut Danmarkimi iliniagaqarnikut uteqqittarnerat aamma nalilersorneqassaaq. Tamanna EU-mut peqatigiinnissamik isumaqatigiissut aqqutigalugu aningaasalesorniarneqarpoq.

Teologiimut upperisarsionermullu immikkoortortaarfik ukiut arlallit ingerlaneranni atorunnaarsinneqassaaq, ilinniarnerni nunani tamani teologiimik universititini ilinniarnernit assiginginut naleqqutinngimmat. Kingullermik 2012-imi ilinniartunngortitsisoqassaaq.

Suliaqarfinnut tunngasunik ilinniartitsinerni aamma qangatulli ilinniartitsinernit pitsanngorsarneqarnissaat Naalakkersuisut kissaatigat. Taamaammat siunnersuutigineqarpoq Suliaqarfinnut Tunngasumik Ilisimatusarfimmik pilersitsisoqassasoq, tassani iliniagaqarnerit suliaqarfinnut tunngasunut institutitini marlunni katersorneqassallutik, qangatullu ilisimatusarfik pilerseqqinneqaaqqissalluni. Tassunga peqatigillugu pisortat quleriaat ikilisinneqassapput, rektori immikkoortortanilu aqutsisut kisiisa aqutsisuulersillugit. Siunnersuutigineqarpoq Suliaqarfinnut Tunngasumik Ilisimatusarfik rektoreqassasoq, institutimi marlunnik aqutsisoqassasoq aammalu ilinniartitsinernut immikkoortuni aqutsisoqassasoq. DTU-mi Artek-ip allannguuteqarnissaanik siunnersuuteqartoqanngilaq.

Ilisimatusarfik	Suliaqarfinnut Tunngasumik Ilisimatusarfik		Artek/DTU
Siulersuisut	Siulersuisut		DTU
Rektori	Rektori		Aqutsisoqatigiit
Immikkoortortani aqutsisut	Institutimi aqutsisoq	Institutimi aqutsisoq	Ilinniarfimmi aqutsisoq
Inuiaqatiginnik Ilisimatusarnek Kulturimik Inuiaqatigiinnilu Oqaluttarisaaneq Oqaatsit, Atuakkerineq Tusagassiuutillu Sillimatinik Aqutsineq	Ilinniartitsisut Isumaginninnermi Siunnersortit Peqqissaasut Perorsaasut Ilinniaqqinnerit (Inerisaavik)	Tusagassiortut Inuutissarsiuutini Oqaatsit Nutserinerlu	Issittumi Ingeniørit Matematiki

Immikkoortut pingasut tamarmik ilisimatusarnek tunngavigalugu ilinniartitsinermik tunngaveqassapput. Professorit sulisisut Ph.d-milu ilinniartut immikkoortunut tamanut ammapput. Siunertaavoq sammiviit institutillu assigiinngitsut naleqqutillugu ilinniartitsissutinik ataatsimoorullugu ilinniartitsisassasut. Aaqjissuussaaneermik qulaaniittumik nalilersuineq avataneersunit nalilersuinerlut ilaassaaq.

Periusissiami eqqarssaat tassaavoq suliaqarfinni amerlanerusunik ilinniagaqartoqarnissaanik inuiaqatigiit annertuumik pisariaqartitsineranni ilinniartitsinerit atuuttut annertusarnissaat nukittorsarnissaallu aammalu Kalaallit Nunaanni nunanilu tamani ilinniartitsinerit taakku assingisa akornanni suleqatigiinnerup nukittorsarnissaa. Ilinniartitsinernik annikitsunik taaneqartartuni ilinniagaqarfiit ilisimatusarnerillu qanoq pitsanngorsarneqarnissaat tassunga peqatitigillu nalilersorneqarpoq, tassani aaqjissutissaq tunngaveqarluni ilaatigut suliaqarfinnut tunngasunik ilinniartitsinerit Suliaqarfinnut Tunngasumik Ilisimatusarfimmut katersorneqarnissaat aammalu ilinniartitsinerit tamaasa ilaannaaluunniit pillugit ilinniarfinnik nunani allaniittunik qaninnerusumik suleqateqarnissaq.

Kalaallit Nunaanni ingerlaqqilluni ilinniagaqarnissamik periarfissaqarneq pingaaruteqarpoq. Tassungali peqatitigillugu neqeroorutit taakku qanoq katiterneqarnissaat aamma pingaaruteqarpoq. Tunngavigisaq ersarissaq tassaavoq ilinniartitsinerni nunat tamat akornanni ilinniartitsinernut assingusumik ilinniakkat qaffasissuseqassasut inuiaqatigiinnilu pisariaqartitsinneqartut malinneqassallutik. Tassani sulisunik tikisitsisarneermik pisariaqartitsinerup

annikillisinneqarnissaa tunngavigineqarpoq. Ingerlaqqilluni ilinniarfinni ilinniartut amerlanerussapput, naammassisartullu procentinngorlugit amerlanerussallutik, suliaqarfiit akornanni suliaqartoqarsinnaassalluni suleqatigiittoqarsinnaassalunilu aammalu ilinniarfiit ilisimatusarfiillu pitsaasut annertusarneqassallutik.

7.5 Sunniutissaatut ilimagisat

Amerlanerusut ingerlaqqilluni ilinniarnermik naammassisaqassapput nunaqavissullu piginnaasaat annertusarneqassallutik, taamaalilluni atorfiit immikkut piginnaasaqarfiusut amerlanerusut kalaallinit atorfigineqalissalutik. Holdini tamani inissat tamakkernerisigut ilinniartumut ataatsimut agguaqatigiissillugu aningaasartuutit appartinneqassapput. Ilinniakkat sammiviisa ataasiakkaat akornanni ilinniartitsissutinik arlalinnik ataatsimoortitsinikkut immikkoortut ataasiakkaat akornanni naleqarnerulersitsisoqassaaq.

8 Immikkoortut immikkut ittut

Naalackersuisut kissaatigaat immikkoortuni immikkut ittuni arlalinni Kalaallit Nunaata imminut nappannissaanik takorluugaqarnermi ilinniartitsinermut periusissiamik tapersiisuni suliniuteqarnerup annertusarnissaa. Naalackersuisut uku suliariniarpaat:

- Aqutsinermik ilinniartitsinerit
- Misilitsinnissamut piareersarluni sunngiffimmi ilinniartitsineq
- Innuttaasut atuarnermik allanermillu piginnaasaasa pitsanngorsarnissaat
- Innarluutilinnik ilinniartitsineq
- Kalaallit Nunaata avataani ilinniartitsineq

Immikkoortuni immikkut ittuni ataasiakkaani suliniutini immikkoortut ataani allaaserineqarput.

8.1 Aqutsinermik ilinniartitsinerit

Ilinniartitsinermi aqutsisunut ulluinnarni piunnaasaateqaraluttuinnarnermi aqutsisut pitsaasumik ingerlatsinerannut, iliuuseqarluarsinnaassuseqarnerannut iluatitsinissamullu sakkussat iluaqutaasartut pingaaruteqartorujussuupput, sulisunillu piginnaasaqarluartunik aqutsisoqassapput. Naalackersuisut anguniagaat tassaavoq nunami tamarmi aqutsisunik aqutsinermik ilinniartitsineq, pikkorissartitsinerit ilinniaqqinnerillu aqqutigalugit aqutsineq tamaat isigalugu annertusaanissaq. Naalackersuisut isumaqarput ilinniartitsinerni tamani taassumalu saniatigut nunatsinni suliffeqarfinni pisortallu suliffeqarfiini allani aqutsisunik pikkorissartitsinissamik ilinniartitseqqinnissamillu pisariaqartitsisoqartoq. Tassa aqutsinermik ilinniarnertit periusissiami tamarmiusumi immikkoortut akornanni ilaapput. Aqutsisunik pitsaanerumik ilinniartitsinikkut sulisoqarfinni piginnaasaqarnek sulisullu sulisoriinnarnissaat pitsanngorsarneqassaaq.

8.2 Sunngiffimmi ilinniartitsineq

Sunngiffimmi ilinniartitsinikkut piareersarluni misilitsinnissamut ilinniarsinnaaneq periarfissaasariaqarpoq, taamaalilluni innuttaasut sunngiffimmi pisinnaasaminnik annertusaasinnaassallutik. Kikkulluunniit ilinniarnertuunngorniarfimmu ilinnikkamiluunniit allamut ilinniartunngornissamut pisinnaasaqarnissaq siunertaralugu sunngiffimmi piareersarluni misilitsinnissamut nalunaarsinnaapput. Misilitsinnissamut piareersarluni ilinniarnermi ilinniagaqarnerisuteqarsinnaaneq siunissami periarfissaajunnaassaaq.

Immikkoortumi iliuusissatut pilersaarusiorsinnaanissaq siunertaralugu sunngiffimmi ilinniartitsisarneq misissuiffigineqassaaq.

8.3 Innuttaasut atuarnermik allanermillu piginnaasaannik pitsanngorsaaneq

Kalaallit nunaanni innuttaasut qanoq amerlatigisut atuarnermik aamma/imaluunniit allanermik ajornartorsiuteqartut pillugit ullumikkut kisitsisaateqartoqanngilaq. Taamaammat immikkoortumi pitsaanerpaamik siunissami iliuusissat suliniutissallu angusassamut sammitinniarlugit ajornartorsiutip annertussusiata qulaajaaffiginissaa Naalackersuisut kissaatigaat.

8.4 Innarluutilinnik ilinniartitsineq

Inuit innarluutillit immikkulluunniit pisariaqartitsisut pillugit Naalackersuisut takorluugaat isumaallu tassaavoq pitsaasumik inuuneqalernissamik peqatigiilluta tunngavissiissasugut, tassani kikkut tamarmik ineriartorlutik imminnullu pilersorlutik inuunermik ingerlatsinissamut periarfissaqassallutk, ersoqatigiinneq naligiinnerlu tunngavigalugit piginnaasat pisinnaasallu malillugit kikkut tamarmik tapersiissallutik ikiorneqarnissamillu pisariaqartitsisut taperserneqassasut. Suliniutip kinguneqaleriartornera peqatigalugu suliffeqarfiit ilinniarsimasunik nutaanik atorfinitsitsinissamut piareersimassapput. Inuit tamarmik immikkut piginnaasaqarlutik inuusarput, taakkulu inuunneq tamaat ilinnikkagaqartarlutik ineriartornissamut periarfissaqassapput, piginnaasallu taakku imminut ilaqtallu pilersornissaannut tamatigut atorneqarsinnaasariaqarput.

Innarluutilinnik immikkullu ilinniartitsisarneq qulaajaaffiginiarlugu suliaqarfiit akornanni misissuinissaq Naalackersuisut aallartinniarpaat.

8.5 Ilinniagaqarnersiuteqarneq allanillu taperserneqarneq

Takorluugaq

Ilinniagaqarnersiutit kikkut tamarmik ilinniakkaminnik naammassinninnissamut periarfissippaat, qanorluunniit inooqatigiissutsikkut tunuluqaqtaraluarpata, immikkullu pisariaqartitsigaluarpata.

Anguniagaq

Ilinniagaqarnersiuteqarnermi ilinniartut ilinniarnerminnik sapinngisamik sukkasuumik naammassinninnissamut siusissukkullu sulilernissaannut taperserneqartarput. Sukkasuumik naammassinermi ilinniartitsinermi amerlanerusut ilinniagaqarnissaannut aningaasassaqaalissaaq, taamaalillunilu periusissiami siunertap pingaernerup piviusunngortinnissaanut tapersiissalluni.

Atuutilersitsineq

Kalaallit Danmarkimi nunanilu allani ilinniagaqartut danskit SU-annut nuussapput, kisiannili Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat akiligaannik

atuangiffimmi ukiumoortumik akiliunneqarlutik angalasarneq piginnassallugu, ilinniarnerrullu aallartinnerani naammassineranilu angalanissaq akiliunneqarluni angalanerussaasi.

Kalaallit ingerlaqqilluni ilinniarnerni ilinniartut qiortagaanni qiorneqartartut amerlassusaat piffissamut ilinniarfissamut akuerisaasumut naggasiutaasumillu taarsigassarsisinaanermut periarfissaq appartinneqassapput, taamaalilluni kalaallit ilinniagaqarnersiuteqartitsinerisa danskillu SU-ata akornanni naligiissitsisoqarnerulissalluni.

Naalackersuisut Danmarkimi kalaallit illui suleqatigalugit Danmarkimi kalaallit ilinniartut tikittarnerat, ilitsersuisarneq inuttullu atugarisatigut tapersiisarneq suli pitsanngorsarniarsariniarpaat.

Sunniutissaatut ilimaqisag

Kalaallit Nunaata avataani ukiumut ilinniartut siorna 551-iupput. Taakkunani ilinniartumut ataatsimut ukiumut agguaqatigiissillugu aningaasartuutini Kalaallit Nunaannit Ilinniagaqarnersiutit 75.000 kr.-iuppata, 41 mio.kr.-it missaaniittut sipaarutaassapput.

Qiortartakkani qiukkat ikilisinnerisigut sunniut tassaavoq, inuusuttut amerlanerusut piffissap iluani ilinniagaqarnermik naammassinnittarnissaat sukkanerusumillu sulilernissaat. Taassuma tulliatut inuusuttunut piffissap iluani ilinniagaqarnermik naammassinngitsunut SU sipaarutaassaaq.

8.6 Inuusuttunik ilinniartitsineq – Kalaallit Nunaata avataani ilinniarnissamik neqeroorutit

Inuusuttut nunani allani ilinniagaqarnissamik periarfissinneqarnissaat Naalackersuisut suli kissaatigaat.

Inuusuttut inuusuttunut ilinniartitsinerni aallartinnissamik kissaateqartut siullerpaajutillugu ilisimatinneqartassapput ilinniarfissaq aamma sungiusaammik suliffissaq eqqarsaatigalugit namminneq aalajangiisinnaasut. Ilinniagaqarniartut ataasiakkaat taamaalillunik ilinniarfissamik aamma/imaluunniit sungiusaammik suliffissamik Kalaallit Nunaanniittumik Danmarkimiittumilluunniit toqqaasinnaapput.

Taassuma saniatigut Nunat Avannarliit Killiit Siunnersuisoqatigiiffiata inassuteqaataa nr. 1/2009 pillugu Inatsisartut aalajangiinerisa kinguneranik Nunat Avannarliit Killiit akornanni ineriartortitsineq aallartinneqarnikuvoq, tassani ilinniarnertuunngorniarfinni ilinniartunik

paarlaasseqatigiittarnissamut periarfissat Savalimmiuni, Islandimi aamma Kalaallit Nunaanni misissorneqarlutik. Nunani pineqartuni ilinniartitaanermut ministeriaqarfiit atassuteqarfigineqarnikuupput, aammalu ilinniarfiit, ilinniartut ilinniartitsisullu akornanni 2012-imi upernaakkut aallarniutaasumik ataatsimiittoqartussaavoq, ilaatigut siunertat tassaallutik attaveqatigiiffissaqalernissaq, ilinnartitsisarnerni assigiissutaasinnaasunik paasiniaaneq oqaatsitigullu aporfiusinnaasut.

Inatsisit maannakkut atuuttut ilinniartunut Kalaallit Nunaanneersunut Islandimi Savalimmiunilu angalanerit ilanngullugit ilinniagarnerisuteqarnissamut periarfisseereerput. Taassuma saniatigut paarlaasseqatigiinnermi angalanernut annikinnerusunut Nordplus-imut aningaasanik qinnuteqaateqartoqarsinnaavoq.

9 Isumalluutininik aqutsineq

Ilinniartitsinermit periusissiami aningaasartuutit sunniutillu isiginiarneqarnissaat Naalakkersuisut pingaartitorujussuaat. EU-mut Peqatigiinnissamik Isumaqatigiissut pitsaasorujussuarnik sunniuteqarnikuvoq, paasissutissanik ilinniartitaanermit pilersaarummik pitsaassuseqalersitsisunik sunniutaanillu uuttuilersitsisinnaasunik isiginninniarneruleq aalajangiinissamat pitsaaneruseqarutit tunngavissaqartitsilerpoq. Paasissutissat tunngaviusussat taakku ukiuni aggersuni ingerlatiinnarneqassapput annertusarneqarlutillu, taamaalilluni periusissiami suliniutit annertusiartortumik nalilersorneqarsinnaassallutik ingerlaavartumillu pitsanngorsarneqarsinnaassallutik.

Taakku saniatigut immikkoortoq isumalluutininik pilersorneqassaaq, taamaalilluni takussutissanik (uuttuivinnik) ingerlatiinnartitsineq ineriartortitsinerlu aalajangersimasuussallutik ingerlasitsinermilu isumannaatsunik sinaakkuteqassallutik. Takussutissanik taakkunanga nalilersuinerup kingunerissavaa ilinniartitsinermit periusissiami suliniutit sunniutillu Naalakkersuisut periusissiaannut allanut ingerlaavartumik assigiissinneqartarnissaat.

Takussutissanik nakkutilliinerup kingunerissavaa ilinniartitsinermit periusissiami anguniakkat suliniutillu ingerlaavartumik nutarterneqartarnissaat. Tamanna atuuppoq politikikkut aalajangikkanut tunngatillugu, kisiannili aamma ilinniarfiit ataasiakkaat soqutigisallillu neqeroorutimik ingerlaavartumik ineriartortitsinissaanni ilisimasaannut tunngatillugu. Takussutissat ilinniartitsinermit periusissiap inuutissarsiutinut suliffeqarnermullu pingaaruteqarnerinik uuttuutissat pilersinneqassapput. Siunertamat tassunga ilinniartitsinermit periusissiaq qulliuneruseqarutit pilersaarutit periusissiami ingerlatanut suliniutinullu ataasiakkaanik ataqatigiissaarisussatut aaqqissuunneqassaaq.

9.1 Aqutsinermit atortut

Takussutissat sunniutinillu nakkutiginninneq

Takussutissat Namminersorlutik Oqartussat periusissiaannut tamanut tunngatillugu suliaqarfiit akornanni ingerlanneqassapput ataqatigiissarneqarlutillu. Ilinniartitsinermit periusissiaq inuiaqatigiinni ineriartortitinermit tamarmiusumut arlalipparsuartigut kalluivoq, ataatsimullu misissuinnissaq kissaatiginarluni, pingaartumik aqutsinermit ineriartortitsinermilu atortutut.

Ilinniartitaanermit takussutissat ukiumoortut pisariaqartinneqarput, taamaalilluni suliniutit misissuiffiqarsinnaaniassammata suliniutinilu angineruseqarutit minneruseqarutit sunniutit

uuttorneqarsinnaassallutik. Tassunga atatillugu qarasaasiami nalunaarsuivik naalakkersuisoqarfiup ineriartortilereerpaa, taannalu atuaqatigiit ataasiakkaat ilinniartitsinermit siuariartornerannik malinnaanissamik periarfissiissaaq. Takussutissat taakku aallaaviusumik paasissutissat pigineqareersut tunngavigalugit ineriartortinneqassapput, taamaaliornikkullu ilinniartitsinermit periusissiami aallaqqaataaniit aqutsinermit sakkutut atorneqarsinnaallutik.

Siunissami takussutissat suliaqarfiit allat soqutigisaqartullu suleqatigalugit annertusarneqassapput, siunissami takussutissat ineriartortitsinermit sakkutut ilinniartitsinermit atorneqarnissaat kisiat pinnagu kisiannili aamma immikkoortuni allani aaqjissuussaaneermik sunniutinillu nakkutilliinermut tapersiisinaanissaat siunertaralugu.

Aningaasaqarnermik aqutsinermit atortut

Taxameterimik tunngaveqarneq angusassallu pillugit isumaqatigiissutit isumalluutinik aqutsinermit sakkut qitiusut ilinniartitsinermit periusissiami ikiuutaasut ilagaat. Qitiusumik ilinniarfiit 2011-mi taxameteri atorlugu aqutsilerput. Tassani periuseq ingerlaavartumik nalilersorneqartassaaq ineriartortinneqartassallunilu. Tassunga peqatigitillugu pilersaarutaavoq ilinniarfiit allat taxameteri atorlugu aqutsilissasut.

Taxameteri atorlugu aqutsinermit siunertaavoq, ilinniarfinnut ataasiakkaanut aningaasaliissutit ilinniarfinni ingerlatanut naleqqussarnissaasa qulakkeerneqarnissaa. Holdit ilinniartullu amerlanerulernerisigut ingerlatat amerliartornerat aningaasaliissutit amerlineqarnerannik ingerlaannaq kinguneqassaaq, taavalu ingerlatat ilinniartullu ikilinerat aningaasaliissutit ikilinerinik kinguneqassalluni. Ilinniarfinni pitsaanerusequmik eqqornerusequmillu missingersuusiortoqartarnissaata naatsorsuutinillu malittarinnittarnerup qulakkeerneqarnissaanut taxameteri atorlugu aqutsinerup tapersiinissaa Naalakkersuisut siunertaraat.

Angusassat pillugit isumaqatigiissutini siunertaavoq qitiusumik ilinniarfinni siulersuisut ilinniartitaanermut ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik suleqatigalugu ilinniartitsinerup imaanik ilusilersorneranillu sunniinissamik periarfissaqarnissaat. Siulersuisut suliffeqarnermit soqutigisaqartunik katitigaapput.

Piffissamut sivirusumut siunertaq tassaavoq ilinniartitsinerit, taamaatiinnartartunut suliniut assigisaallu ataasiakkaat inuiaqatigiit aningaasaqarneranni sunniutaannik eqqortumik periutsimik pilersitsinissaaq siunertaralugu takussutissat aningaasaqarnermilu paasissutissat ataatsimoortinneqarnissaat.

9.2 Inuiaqatigiit aningaasaqarneranni sunniutit aningaasaliinissamullu pisariaqartitsinerit

Ilinniartitsinermut periusiami ilinniartitsinerup aningaasatigut nappassinnaanissamut inuillu atugarisaanni imminnut nappassinnaasumik ineriartornissamut ilinniartitsinerup qitiutinnissaanik isiginiarneqarpoq. Suliniuteqarnermi immikkoortoq pingaaruteqartoq tassaavoq ilinniartut inaannik ilinniartinnillu allilerinissaq nutaanillu sanaartornissaq.

Assigiinngitsunik atugassaqaqarnerup annikillisinneqarnissaanut ilinniartitsineq sakkuuvoq pitsaasoq, inuiaqatigiillu imminnut nappattuunissaanut tapersiilluni, tassani inuit ataasiakkaat inuunerminni ingerlavissamik nammineq toqqaanissamik pitsaanerpaamik periarfissaqarlutik. Ilinniartitsineq piffissamut sivisuumut sunniuteqarpoq, kisiannili ilinniartitsinerup qaffanneqarnissaanut periarfissat annertoorujussuupput. Ilinniartitsinermut aningaasaliinermi pissarsiat inunniipput aningaasaqarnermiillutillu.

Ilinniartitsinermi ullumikkut ilinniagaqartuniit amerlanerungaartunik ilinniartinneqarsinnaanngillat, aporfissaqarporlu ilinniarnermik akornusiisunik ajornakusoortitsilersunillu. Ilinniartitsinermi amerlanerusunik ilinniartoqarsinnaalersillugu qanoq allisarneqarneqarnissaanik ataatsimut pilersaarut ilinniartitsinermut Periusissiami saqqummiunneqarpoq. 2025-imut anguniagaq anguniarlugu sanaartornissamik pisariaqartitsinermik naatsorsuinerup takutippaa, ilinniartut inaannik ilinniartinnillu sanaartornissamik pisariaqartitsinermi 1,17 mia. kr.-it aningaasartuutaassasut.

Aningaasanut Inatsimmi aamma meeqqat atuarfianni illunik iluarsaanissamut alliliinissamullu aningaasatutit aamma missingersersorneqarput. Siunertamut tassunga 80 mio.kr.-it immikkoortinneqarnikuupput. Aningaasanut inatsimmi aamma ingerlatsinerup annertusinissaatut ilimagineqartumut aningaasaliissutissanut iinniartitsinermi sillimmatinik immikkoortitsisoqarnikuuvoq. Ilinniartitsinermut periusissiasami ilinniartitsinerup annertusarneqarnissaanut pilersaarut tamarmiusoq saqqummiunneqarmat siunissami ilinniartitsinermut taamatut annertutigisumik sillimateqarnissaq pisariaqartinneqanngilaq. Ilinniartitsinermut sillimmatini aningaasat taamaamat ilinniartitsinermut Periusissiami sanaartornernut aningaasartuutit aningaasalersorneqarnissaat ilaavoq.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Sanaartornermut aningaasartuutit katillugit	47	175	200	205	180	180	180	110	110	170	140	140	130
Ilinniartitsinermut periusissiaq	47	175	200	125	100	100	100	30	30	90	60	60	50
Kommunini atuarfiit	0	0	0	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80
Ilinniartitsinermut sillimmatit	5	77	121	121	121	121	121	121	121	121	121	121	121
Ilinniartitsinermut aningaasaliinissamut pisariaqartitat, ilanggaaseereerluni	42	98	79	84	59	59	59	0	0	49	19	19	9

Oqaaseqaat: 2012-imut aningaasanut inatsimmi ukiumut 80 mio.kr.-it immikkoortinneqarput. Taamaammat 2015-ip tungaanut siunertamut tassunga annertunerusunik aningaasaliinissaq pisariaqartinneqanngilaq.

Tabellimi qulaaniittumi takutinneqarpoq ilinniartitsinermut immikkoortitani aningaasat atorlugit Ilinniartitsinermut Periusissiamut atatillugu sanaartornermut aningaasartuutit ilaannut aningaasaliissuteqartoqarsinnaavoq. Kisiannili matussuserneqartussanik aningaasaliinissamik sulii pisariaqartitsisoqarpoq.

Ilinniartitsinermut periusissiap kinguneranik sanaartornissamik pisariaqartitsineranut angisoorujussuarnut aningaasaliissutit ilaat ilinniartitsinermut sillimmatitut missingersuutini nassaarineqarsinnaapput, 2015-imiillu ilinniartitsinermut 121 mio.kr. missaat missingersuutigineqarput, taakkulu sulii immikkoortinneqarnikuunngillat. 2013-imi 2014-imilu sillimmatit ilaat atorineqartussaalereernikuupput.

Sanaartornermut aningaasaliissutini ilinniartitsinermit inissat amerlineqarnissaat tunngaviuvoq, taamaamallu ilinniartitsinermit ingerlatsinermit amerlanerusunik aningaasartuuteqarnissamik kinguneqassallutik. Aningaasaliinerli taanna inuiaqatigiit aningaasaqarneranni inuttullu pitsaasuusaaq.

Naalackersuisut Akiitsunut Aningaasaliinernullu Periusissiaannit 2012-imeersumit issuaaneq:

"Ilinniartitaanerup, inuuneq naallugu, qaffasinnerusumik isertitaqarnikkut ataasiakkaanut pitsaasumik iluanaaruteqartitsisarnera uppersarsarluarneqarnikuuvoq. Kingullermik Danmarkimi Arbejderbevægelsens Erhvervsråd februar 2012-meersumik misissueqqissaarnermi uppersarsarneqarpoq, procentingorlugu uuttoraanni, ilinniagaqarnikkut inuinnaat aningaasaqarnerisigut iluanaarut (akileraarutit akilereerlugu isertitat pisissutaasinnaasut) 12-24 pct.-iusoq. Iluanaarut annertunerpaaq ilinniartitaanerini sivisunersaniippoq, ilinniartitaanerilli tamarmik ataasiakkaanut toqqaannartumik aningaasaqarnikkut iluanaaruteqartitsippot, inuunermi suliffiusoq tamaat isertitat tamarmiusut isigissagaanni. Misissueqqissaarnerup aamma takutippaa ataasiakkaat akissarsiaqarnerulermata taava naammassisaqarsinnaassuseq aamma akileraarutitut akiliutit qaffattut. Procentingorlugit uuttoraanni ilinniagaqartumiit inuiaqatigiit aningaasaqarneranni iluanaarut 26-63 pct.-it akornanniippoq. Kalaallit Nunaanni assigusumik misissuisoqarnikuuvoq ilaatigut Aningaasaqarnikkut Siunnersuisoqarfiit 2010-mi, tassani takuneqarsinnaalluni ilinniagaqarneq inummut ataatsimut 46 aamma 103 procentit akornanni inuussutissarsiornermi isertitaqarnerulersitsisartoq.

Inerniliisoqarsinnaavoq ilinniartitaanermit aningaasaqarnikkut iluanaarut pitsaasuusoq annertuujusorlu. Akileraartarnermut Atugarissaarnermullu Ataatsimiititaliarsuaq isumaliutissiissummini naatsorsorpaa ilinniartitaanikkut suliniutissatut kaammattuutigineqartoq 2030-mi akileraarutitigut akiliutit qaffannerisigut 100 mio. kr.-inik immikkut isertitaqartitsiumaartoq."